

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

**YAZILI BELGELER VE TASVİRLİ ESERLER IŞIĞINDA YENİ
ASSUR KRALLIĞI'NDA LİBASYON**

Emrullah AŞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN-2019

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI

**YAZILI BELGELER VE TASVİRLİ ESERLER IŞIĞINDA YENİ
ASSUR KRALLIĞI'NDA LİBASYON**

TEZ ÇALIŞMASI

EMRULLAH AŞAN

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi GULAN AYAZ

VAN-2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

Emrullah AŞAN tarafından hazırlanan "YAZILI BELGELER VE TASVİRLİ ESERLER İŞİĞİNDA YENİ ASSUR KRALLIĞI'NDA LİBASYON" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gulan AYAZ Arkeoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Gulan AYAZ Arkeoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nilgün COŞKUN Arkeoloji, Mustafa Kemal Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi İsmail COŞKUN Arkeoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Yedek Üye : Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	21/06/2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.  Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Emrullah AŞAN
11/06/2019

Yüksek Lisans Tezi

Emrullah AŞAN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2019

**YAZILI BELGELER VE TASVİRLİ ESERLER IŞIĞINDA YENİ
ASSUR KRALLIĞI'NDA LİBASYON**

ÖZET

Libasyon, tanrı veya tanrıçaya adanmış bir sıvının zemine veya belirli bir noktaya dökülmesi ile yapılan içki sunumu anlamına gelir. Libasyon, törenin yapıldığı mekânda kutsal kabul edilen bir takım yerlerin önüne, yanına veya üzerine uygulanmaktadır.

Yeni Assur dini yaşamında birçok dinsel tören ile birlikte libasyonun da önemli bir yerinin olduğu anlaşılmaktadır. Yeni Assur görsel sanatında kabartmalar ve mühürler üzerinde işlenmiş sahnelerde libasyon törenleri de işlenmiştir. Bu tasvirlerde libasyon erkekler (kral ve veliaht) tarafından uygulanmaktadır. Söz konusu bu figürler aynı zamanada libasyondan sorumlu din görevlileri olmalıdır. Libasyon ritüellerinde kâse ve çömlek gibi kaplar kullanılmıştır. Bu kaplar kendi içinde malzeme, üslup ve yapım tekniği olarak farklılıklar göstermektedir. Kaplardaki bu durum libasyon ritüelinin yapılma amacının çeşitliliğini bağlanabilir. Arkeolojik verilerden Yeni Assurluların libasyon törenlerini, av sonrası, askeri seferler sonrası ve tapınak inşası gibi özel durumlarda düzenledikleri anlaşılmaktadır. Ancak şimdilik elde her ne kadar bu konu ile ilgili arkeolojik veri bulunmasa da Yeni Assurlular'ın çağdaşı Urartu'da olduğu gibi libasyonu muhtemelen baharın gelişi, tarımsal faaliyetler ve ölü gömme törenlerinde de düzenlemiş olmalıdırlar. Yeni Assur'da libasyon üzerine cevaplanmayı bekleyen birçok soru vardır. Bu sorulara açıklık getirebilmek ancak bu konu ile ilgili bilgi veren arkeolojik kaynakların ortaya çıkarılması ile mümkün olacaktır.

Yeni Assur'un egemenlik kurduğu coğrafyada bilimsel çalışmalar devam etmektedir. Nitekim bu çalışmalar neticesinde elde edilecek verilerin Yeni Assur'da libasyon ritüeli konusuna da açıklık ve yeni öneriler getireceğı düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Libasyon, yazılı veriler, kabartmalar, mühürler, sunu masası, sunu kabı

Sayfa Sayısı: 111

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gulan Ayaz



Master of Arts

Emrullah AŞAN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June 2019

**LIBATION IN NEO ASSYRIAN KINGDOM WITH THE LIGHT OF
WRITTEN DOCUMENTS AND DESCRIBED WORKS**

ABSTRACT

Libation refers to the presentation of drinks by pouring a liquid dedicated to god on the ground or to a certain area. The place of libation held is considered as holy so, the ceremony is performed in front, next to or on this holy place. The libation ritual is performed in front of the statue or symbol that represents the god for which it is performed.

It is understood that libation has an important place in the Assyrian religious life along with many religious ceremonies. In the Neo Assyrian visual art, libation ceremonies are also used in the scenes on reliefs and seals. In these descriptions, libation is practiced by men (king and heir). These male figures should be responsible for libation as religious officials. Containers such as bowls and pots were used in the libation rituals. These containers vary in their style and construction technique. This can be attributed to the diversity of the purpose of the libation ritual usage. Archaeological data indicate that the Neo-Assyrians organized libation ceremonies, after hunting, after military expeditions and during temple construction. However, although there is no archaeological data on this subject at present, the Neo-Assyrians should probably have regulated libation during the coming of spring, agricultural activities and burial ceremonies, as in contemporary Urartu. As you can see, there are many questions waiting to be answered on libation in Neo-Assyria. Clarifying these questions will only be possible by revealing written sources that provide information on this subject. Scientific studies are continuing in the geography where the Neo-Assyria established

reign. As a matter of fact, we believe that the data to be obtained as a result of these studies will provide clarifications and suggestions for the liberation ritual in Neo-Assyria.

Keywords: Libation, written datas, reliefs, seals, presentation desks, presentation containers.

Number of pages: 111

Consultant: Asst. Prof. Dr. Gulan Ayaz



İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	III
ETİK BEYAN SAYFASI.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR DİZİNİ.....	XI
ÖNSÖZ	XII
1. GİRİŞ.....	1
2. COĞRAFİ SINIRLAR	6
3. SİYASİ TARİH	8
4. YENİ ASSUR KRALLIĞI'NDA LİBASYON	14
5. KATALOG	14
5.1. Yazılı Veriler.....	14
5.1.1. Assur- nasir- pal Dönemi (MÖ 1049-1031) Yazıtı.....	14
5.1.2. Adad Nirari Dönemi (MÖ 911-891) Yazıtı	15
5.1.3. Essarhaddon (MÖ680-669) ve Kral Assur-ban-apli'ye (MÖ668-627) Rahipler Tarafından Yazılan Mektup	15
5.1.4. Assur-ban-apli Dönemi (MÖ 668-627) Yazıtı.....	16
5.1.5. Değerlendirme	17
5.2. TASVİRLİ ESERLER.....	19
5.2.1. Kabartmalar	19
5.2.1.1. Nimrud Kuzeybatı Sarayı Taht Odası Kabartmaları.....	19
5.2.1.2. Balawat Kapısı Kabartmaları Bant I	22
5.2.1.3. Dur-Şarru-Kin Sarayı Daire Duvarı Kabartması.....	24
5.2.1.4. Ninive Sarayı Kral Dairesi Duvar Kabartması	24

5.2.1.5. Ninive Kuzey sarayı Oda S Kabartması	25
5.2.1.6. Değerlendirme	26
5.2.2. Mühürler	27
5.2.2.1. Değerlendirme	50
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	52
KAYNAKÇA	59
RESİM ÇİZİM VE HARİTALARIN LİSTESİ	62
EKLER	69
ÖZGEÇMİŞ	
ORİJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

Çiz.

Çizim

Fig.

Figür

Fot.

Fotoğraf

Hrt.

Harita

Kat.

Katalog

M.Ö.

Milattan Önce

Pl.

Plate

Res.

Resim

Taf.

Tafel

ÖNSÖZ

Tanrı ya da ilahi bir varlığa adanan eylem olarak kabul edilen libasyon, MÖ III. binyıldan itibaren Mezopotamya’da kullanım görmüştür. Bu bölgelerde egemenlik kurmuş olan Erken Sülaleler, yeni Sümer, Akkad, İsin-Larsa ve Orta Assur dönemlerinin sanatı içerisinde değerlendirilen kabartmalar, ortostatlar, mühürler gibi eserlerde libasyon törenleri betimlenmiştir.

Nitekim Yeni Assur Krallığı’nın da hem yazılı metinlerinde hem de görsel sanatında da libasyon ritüellerinin önemli bir yeri olduğunu bilmekteyiz. Keza Yeni Assur dönemine ait görsel sanatlara (kabartmalar ve mühürler gibi) yansıyan libasyon tasvirleri bu önemi destekler niteliktedir. Bugüne değin bu konu üzerine sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda libasyon ritüelleri detaylı değerlendirilmemiştir. Oysa Yeni Assur Dönemi libasyon törenleri ile ilgili daha fazla arkeolojik verinin olduğu bilinmektedir. Bu açıdan çalışmamızda yazılı veriler ve görsel sanatlardan yola çıkarak bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Konuyu incelerken libasyon ritüelini gerçekleştiren din görevlileri, libasyonda kullanılan kaplar, statü farkı ve libasyon ritüelinin gerçekleştirildiği alanlar ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada bazı konuların açıklığa kavuşturulabilmesi için çağdaşları Urartu Krallığı ve Geç Hitit Devletleri ile karşılaştırmalar da yapılmıştır. Bu yönüyle çalışmamız hem bu alanda yapılmış olanlara katkı sağlamasını hem de alanına yenilikler getirmesini ummaktayız.

Bana bu tez konusunu öneren ve tezin her aşamasında yardımlarını ve fikirlerini esirgemeyen danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gulan AYAZ’a çok teşekkür ederim. Ayrıca fikirlerini benimle paylaşan ve kaynak kitap konusunda katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Bilcan Gökçe’ye, Dr. Öğr. Üyesi İsmail COŞKUN’a, Dr. Öğr. Üyesi Nilgün COŞKUN’a, Dr. Öğr. Üyesi Sabahattin ERDOĞAN’a teşekkür etmeyi borç bilirim. Corel draw çizimlerimde ve tezimin her aşamasında fikir alışverişi yaptığım değerli abilerim Erdal ÖZGÜNER ve Yenal SÜRÜN’e teşekkürlerimi ayrıca sunarım. Hayatımın her anında yanımda olan ve desteklerini hiç esirgemeyen, bugüne gelmemde büyük payı olan aileme minnettarım.

Emrullah AŞAN

VAN - 2019

1. GİRİŞ

Tanrı veya tanrıçaya adanmış bir sıvının (şarap, bira çeşitleri, süt, su, yağ, kan) zemine veya belirli bir noktaya dökülmesi bu ilahlara yapılan içki kurbanı anlamına gelir. Bu eylem uluslararası literatürde Latince *libare* fiilinden türemiş olan ve modern batı dillerinde de kullanılan libasyon kelimesiyle ifade edilir. Libasyon, törenin yapıldığı mekânda kutsal kabul edilen bir takım yerlerin önüne, yanına veya üzerine uygulanmaktadır. Libasyon ritüeli hangi tanrı ve tanrıça için yapılıyorsa onu temsil eden heykelin veya objenin önünde gerçekleştirilmektedir (Sevinç, 2007: 32-34).

Genellikle kral ya da rahip tarafından gerçekleştirilen libasyon ritüeli Yakındoğu'da birçok uygarlığın yazılı kaynaklarında ve tasvirli eserlerinde yer bulmuştur (Watanabe 1992: 91). Mezopotamya'da libasyonun erken örnekleri Güney Mezopotamya'da Erken Hanedanlar (M.Ö. 2900-2350) dönemine kadar gitmektedir. Bu periyodda libasyon sahneleri birkaç adak levhası ve mühür üzerinde betimlenmiştir. Libasyon tapınak ya da bir tanrının önünde çıplak olan bir rahip tarafından gerçekleştirilmektedir (Res. 1, Çiz. 1). Bu tip sahneler Akkad periyodunda Ur'dan Enheduanna'nın diski üzerindeki betimlemenin (Res. 2, Çiz. 2) daha erken safhasını gösterir. Yine aynı sahne III. Ur hanedanlığından sonra terk edilir (Watanabe, 1992: 94).

Libasyon ritüellerinde sunakların bitki ile betimlenmesi Erken Sülaleler ve Yeni Sümer dönemlerinde ön plana çıkmış (Resim: 3, Çiz. 3) ancak Akkad döneminde bitki sahneye dâhil edilmemiştir. Altar ya da çömlek tek başına rahip veya tanrı figürlerinin arasına bırakılmıştır. Akkad dönemi altarlara iki gruba ayrılır. Biri Erken Sülaleler ve Yeni Sümer periyodundakilerle benzerdir. Bunda bitki ile betimlenmiş kabın dip ve tepe kısmı dışa genişlemekte ve dar olan orta kısmı şerit benzeri bir objeyle bağlanmıştır (Boehmer, 1965: Fig. 648) (Res.4, Çiz. 4). Diğerleri iki farklı yüksekliğe sahip altardır (Boehmer, 1965: Fig. 373; Collon, 1982: Fig. 226) (Res. 5-6, Çiz. 5 - 6). Bu altarlardan ikincisi adaklar için sunu olarak kullanılmıştır. Nitekim zaman zaman bu altların üzerinde kurbanlık hayvanlar ve yiyecekler resmedilmiştir.

İsin-Larsa ve Eski Babil Periyodunda altar yerini libasyonu yapan kişinin ayakları önünde yer alan küçük bir kaba bırakmıştır (Porada, 1948: XLVI, Fig. 299) (Res. 7). Ayrıca Orta Assur periyodundan bu yana libasyon sahneleri bir dinsel seremonide bir kaba dökölerek yapılmaktadır. Bu tarz bir sahnede sunu masası ve buhurdanlık yer almaktadır. Yine bu sahnede libasyonu gerçekleştiren kral vardır. Kralın bir elinde libasyon kabı, diğeri elinde yay yer almaktadır. Bu sahnede libasyon kabı kralın önünde bulunmaktadır. Kralın karşısında ise yüzüne yelpaze tutan görevli görölmektedir. Bazı sahnelerde yelpazeci olmayabilmektedir (Porada, 1948: Fig. 665) (Res. 26).

Yeni Assur Krallığı egemenlik kurduğu coğrafiya içerisinde birçok kent inşa etmiştir. Bu merkezlerin birçoğunda bugüne kadar arkeolojik kazılar yapılmıştır. Yapılan kazılar neticesinde çok sayıda küçük buluntu ele geçmiştir. Ayrıca yapılan bilimsel çalışmalarda, bu uygarlıkların sosyo-kültürel yaşamına önemli bir katkı sağılayan duvar resimleri ve kabartmalar da rapor edilmiştir. Söz konusu bu eserlerde birçok konunun yanı sıra sıvı libasyonu ritüeli tasvirleri de işlenmiştir. Yine söz konusu merkezlerde çok sayıda yazılı metin de ele geçmiştir. Nitekim bu veriler neticesine Watanabe (1992) ve Neumann (2014) libasyon üzerine çalışmalar yapmışlardır. Watanabe (1992), makalesinde Assur-ban-apli dönemine ait bir kabartmada aslan avı sonrası gerçekleştirilen libasyon törenini incelemiş ve bu töreni Assur mühürleri üzerinde betimlenmiş olanlarla da karşılaştırmıştır. Neumann (2014), çalışmasının bir bölümünde ikonografik olarak libasyon ritüellerini göröldüğü kabartmaları değerlendirmiştir. Nitekim söz konusu bu çalışmalarda libasyon ritüelini gerçekleştiren din görevlileri, libasyonda kullanılan kaplar, statü farkı ve libasyon ritüelinin gerçekleştirildiğı alanlar açısından ele alınmamıştır. Dolayısıyla tez çalışmamız kapsamında ele alınan bu çalışma, sözü geçen eksikliklerin giderilmesi açısından katkı sağılayıcı bir çalışma olma özelliğine sahip olup önem arz etmektedir. Göröldüğü üzere Yeni Assur'da libasyon üzerine cevaplanmayı bekleyen birçok soru vardır. Bu sorulara açıklık getirebilmek ancak bu konu ile ilgili bilgi veren yazılı kaynakların ortaya çıkarılması ile mümkün olacaktır. Yeni Assur'un egemenlik kurduğu coğrafyada bilimsel çalışmalar devam etmektedir. Nitekim bu çalışmalar neticesinde elde edilecek verilerin Yeni Assur'da libasyon ritüeli konusuna da açıklık ve yeni öneriler getireceğı düşüncesindeyiz.

Tez çalışmamın amacı; yazılı ve tasvirli eserler ışığında Yeni Assur'da sıvı libasyonu ritüellerini değerlendirmektir. Nitekim libasyon ritüeli bugüne kadar ele geçmiş arkeolojik veriler toplanarak ele alınmıştır. Keza çalışmada öncelikle yazılı metinlerde bu konuya dair geçen metinler tespit edilmiştir. Daha sonra dönemin görsel sanat ürünleri ve materyal malzeme üzerinde işlenmiş olan libasyon sahneleri ikonografik açıdan incelenmiştir. Söz konusu veriler ışığında çalışmamızın bir diğer amacı da; libasyon ritüelini gerçekleştiren din görevlileri, libasyonda kullanılan kaplar, libasyonda kullanılan sıvılar, statü farkı ve libasyon ritüelinin gerçekleştirildiği alanların ortaya çıkarılmasına yönelik olmuştur. Yine çalışma da bazı konuların açıklığa kavuşturulabilmesi Yeni Assur'un çağdaşları Urartu Devleti ve Geç Hitit Devleti ile karşılaştırmalar da yapılmıştır. Böylelikle yapacağımız bu çalışmanın sonucunda Yeni Assur'da sıvı libasyonu ritüeline dair elde edilecek bilgi ve belgeler değerlendirilerek bilinenlere yeni katkılar sağlanmaya çalışılmıştır.

Konu öncelikle Yeni Assur'un yazılı ve tasvirli eserlerinde görülen sıvı libasyonu ritüellerini kapsar. Fakat bir gelişim görmek adına Mezopotamya'nın erken libasyon örneklerine de bakılmıştır. Konunun daha iyi kavranması adına Yeni Assur'un çağdaşları Urartu ve Geç Hitit Krallıklarıyla da karşılaştırmalar yapılmıştır.

Tez çalışmamızı daha iyi anlatabilmek için daha önceden konu hakkında bilgi veren birçok kaynak toplanmıştır. Bu kaynakları elde ederken İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphanesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Arkeoloji Bölüm Kütüphanesi, bölüm hocalarımın kişisel kütüphanelerinden ve sanal ortamdan bilimsel olduğu kanıtlanmış (Ulusal Tez Merkezi, Academia. Edu vs.) internet sayfalarından yararlanılmıştır. Önce literatür taraması yapılmıştır. Kaynaklardan Yeni Assur'un tarihi araştırılmıştır. Tasvirler ve yazılı belgelerin yer aldığı kaynaklar incelenmiştir. Yapılan bu incelemeden sonra sıvı libasyonu hakkında bilgi veren yazılı ve tasvirli veriler elde edilerek çalışmaya başlanmıştır. Çalışma ana ve alt başlıklardan oluşmaktadır. Öncelikle Mezopotamya'da libasyonun tarihçesine bakılmıştır. Böylece libasyonun gelişim aşamaları tasvirli eserlerle de desteklenerek anlatılmıştır. Libasyon ile ilgili elde edilen görsellerin corel draw programı ile dijital çizimlerini yaparak görsellerin daha anlaşılır olması amaçlanmıştır. Daha sonra bu görseller Yeni Assur Krallığı'nda libasyon başlığı altında tasvirli eserler olarak yazılı veriler ile birlikte katalog şeklinde

hazırlanmıştır. Çalışmamızın sonunda genel bir değerlendirme yapılarak Yeni Assur libasyonu, çağdaşları olan Urartu ve Geç Hitit Krallıklarının libasyon törenleri ile karşılaştırmaları yapılarak konunun pekişmesine yardımcı olmuştur.

I. bölümde libasyon hakkında bilgi verilerek Mezopotamya'daki tarihçesine değinilmiştir. Daha sonra Yeni Assur Krallığında yapılan kazı ve araştırmalar sonucunda elde edilen tasvirli ve yazılı belgelerin incelenerek libasyon ritüeli hakkında bilgi sağlanabileceği anlatılmıştır. Bu yöntem ile birtakım çalışmaların yapıldığı fakat eksik görülen yönlerin olduğuna dikkat çekilmiştir. Ancak yapılacak olan bu çalışma eksik görülen yönlere katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

II. bölümde Yeni Assur Krallığı'nın sınırları belirtilmiş olup tarih boyunca bölgenin almış olduğu isimlere değinilmiştir. Ayrıca krallık coğrafyasının doğal kaynaklar ve hammadde kaynakları araştırılmış, bölgenin topografyasının hültürün oluşmuş katkısına değinilmiştir.

III. bölümde Yeni Assur'un ortaya çıkışı ve imparatorluk durumuna nasıl yükseldiği konusunda bilgiler vardır. Ayrıca Yeni Assur krallarının dönemleri, tahta çıkışları (kronolojik olarak), izlemiş olduğu politikalar ve bu politikalarının sonuçları anlatılmıştır.

IV. bölümde Yeni Assur Krallığı'nda libasyon ele alınmıştır. Yazılı veriler ve tasvirli eserler olmak üzere iki alt başlık oluşturulmuştur. Söz konusu başlıklardan tasvirli eserler kabartmalar ve mühürler olarak gruplandırılmıştır. Böylelikle her başlık kendi içinde değerlendirilmiştir.

V. bölümde ise katalog yapılmıştır. Katalog yazılı veriler ve tasvirli eserler olarak iki alt başlık altında değerlendirilmiştir. Yine burada da kronoloji dikkate alınarak çalışma yapılmıştır.

VI. bölüm değerlendirme ve sonuç olarak isimlendirilmiştir. Bu başlık altında bu konu üzerine çalışma yapmış bilim insanlarının görüşleri de temel alınarak birtakım konulara açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu konular arasında libasyon ritüelini gerçekleştiren din görevlileri, libasyonda kullanılan kaplar, statü farkı ve libasyon ritüelinin gerçekleştirildiği alanların ortaya çıkarılmasına yönelik olmuş ve bunlara

açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Sonuçlarda ise daha önce değerlendirilmiş olan bölümlerde ele alınan çeşitli konuların değerlendirmesi yapılmıştır.



2. COĞRAFİ SINIRLAR

Yeni Assur Krallığı; Assur (Qalat ğargat) Nimrud (Kalhu), Niniveh(Koyuncuk) gibi kentlerin bulunduğu Kuzey Mezopotamya’da doğmuştur (Harita 1). Mezopotamya olarak tarif edilen bu bölge kabaca batıda Halep, doğuda Zagros Dağları, güneyde de Basra Körfezi arasında uzanmaktadır (Harita 2). Eski Mezopotamya halkları tarafından bütününe bir ad verilmemiş olan bölge, Sumer, Akkad, Assyria ve Babylonia şeklinde çeşitli isimler taşımıştır (Sevin, 1999: 1).

Yeni Assur Krallığı’nın kurulduğu bu coğrafya kil ve tarımsal ürünler yönünden elverişlidir. Ancak söz konusu coğrafyada maden, sert taş ve kaliteli kereste bulunmamaktadır. Bu tür malzemeler erken dönemlerden itibaren Anadolu, Kuzey Suriye, Akdeniz gibi çevre bölgelerden temin edilmiştir. Örneğin, Neolitik Çağ’ın en erken evrelerinde alet yapımı için gerekli olan volkanik obsidyen, Doğu Anadolu’da Van Gölü kıyısındaki Nemrut Dağı ve Bingöl Dağları’ndan; bakır Diyarbakır yakınlarındaki Ergani’den, kaliteli sedir, selvi ve ardıç ağaçları Lübnan ya da Amanoslar’dan sağlanıyordu (Sevin, 1999: 5).

Fırat ve Dicle Mezopotamya’nın önemli iki nehridir. Bu iki nehir bölge için yaşam kaynağı olan tarım için gerekli su kaynakları olmasının yanı sıra, taşıdıkları alüvyonla da yeni tarım alanı oluşturmuşlar ve bol miktarda kil getirmişlerdir. Ülkeye hayat veren bu iki ırmaktan Fırat, çivi yazılı belgelerde Purattu ve Mala, klasik yazarlarda Euphrates, Arapça kaynaklarda da al-Furat olarak anılır. 2780 km. uzunluğundaki Fırat Nehri, Doğu Anadolu yüksek yaylasından, Van Gölü’nün kuzeyindeki Ağrı ve Erzurum Havzası’ndan doğar. İki ana kol olan Karasu ile Murat’ın birleşmesinden sonra Torosları aşarak güneye iner ve bu alanda Habur ve Balih ırmakları ile birleşir. Bunun akabinde Fırat, Sippar yakınlarında Dicle’ye en yakın konuma geldikten sonra yatağı genişler. Güneydeki düzlükte Fırat, Basra Körfezi’ne dökülür (Köroğlu,2006: 17). Dicle nehri çivi yazılı belgelerde İdiglat, klasik yazarlarda Tigris ve Arapça kaynaklarda da Dicle olarak geçmektedir. 1900 km. uzunluğundaki ırmak, Elazığ’ın güneyindeki Hazar Gölü’nden doğarak güneydoğu yönünde bir akış yolu izler. Diyarbakır Havzası’nda Pamukçay ve doğuya doğru Batman, Garzan ve Botan Çayları ile beslenir. Tur Abdin Dağları’nın güneyinde Aşağı

Musul'da Büyük Zap ve Küçük Zap aylarıyla birleşir; Samarra ile Balad arasında Mezopotamya Ovası'na girer. Mezopotamya için önemli olan bu iki nehir yalnızca tüm ovayı birleştirmekle kalmayıp, ulaşım ve taşıma açılarından da bölgeye büyük kolaylıklar sağlamaktaydı (Sevin, 1999: 2, 5; Köroğlu, 2006: 18).



3. SİYASİ TARİH

Mezopotamya’da MÖ 2. Binyılında iki büyük devlet bağımsız kent-devletlerinin yerini almıştır: yukarı Mezopotamya’da Assur, aşağı Mezopotamya’da Babil. Bu iki siyasal güç batıda Akdeniz kıyılarından doğuda Basra Körfezine değin uzanan alanda kurulan Larsa, İsin, Eşnunna gibi krallıklarla birlikte ortaya çıkmıştır. Assur birinci binyılın başından itibaren Mezopotamya’da güçlenmeye devam etmiş ve bir imparatorluk durumuna yükselmiştir. Yaklaşık dört yüz yıl sürecek olan bu dönem Yeni Assur adıyla tarihte yerini alacaktır (Sevin, 1999: 7; Köroğlu, 2006: 151).

Assur-Nasir-Apli (M.Ö. 883-859) döneminde başkent Assur’dan Nimrud’a taşınmıştır ve Ninive, Kalhu, gibi başkent çevresindeki çekirdek bölge diyebileceğimiz alanda güvenlik sağlanmıştır (Harita 1). Çekirdek bölgede güvenlik sağlandıktan sonra devletin güçlenmesine yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır (Köroğlu, 2006: 154). Yeni Assur krallarının izlemiş olduğu genişleme politikası neticesinde devlet oldukça geniş bir coğrafyada egemenlik kurmuştur. Böylesi geniş bir coğrafyada hüküm sürmüş olan Yeni Assurlular askeri, ekonomik ve dini alanlarda olduğu kadar siyasi alanda da büyük gelişmeler kaydetmişlerdir.

Yazıtlar ve duvar kabartmalarında Yeni Assur krallarına göre tarihsel bir kronoloji belirlenebiliyorken mühürlerin buluntu yerleri ve tarihleri açık olmadığı için Yeni Assur dönemi içerisinde nereye koyacağımız konusu net değildir. Bu nedenle yaklaşık olarak M.Ö. 10. yüzyılın ortalarından M.Ö. 7. yüzyılın ortalarına uzayan uzun bir periyot içerisinde değerlendirilebilecek mühürlerin ait oldukları döneme açıklık getirebilmek amacıyla Yeni Assur kralları kronolojik sıraya göre ele alınıp siyasi ve askeri icraatlarından kısaca söz edilmiştir.

Aşağıda sırasıyla Yeni Assur kralları dönemin başlangıcından itibaren önemli siyasi olaylarıyla ele alınmıştır.

II. Assur – dan (M.Ö. 934 – 912): Yeni Assur Dönemi 10. yüzyılın sonlarında II. Assur – dan (M.Ö. 934 – 912) ve oğlu II. Adad – nirari (M.Ö. 911 – 891) ile başlamıştır. kral ilk olarak Assur, Kalhu ve Ninive kentlerinin bulunduğu başkent çevresinde güvenliği sağlamış ardından krallığın güçlenmesine yönelik adımlar

atılmaya başlanmıştır (Köroğlu, 2006:154) II. Assur-dan'ın en çok savaştığı bölge, kuzeye açılan sınır bölgesiydi. Bunun nedeni denetimleri zorlaştıran dağlık coğrafya olabilir (Khurt, 2010: 131) Aynı zamanda Assur'un merkezine yakın olması nedeniyle buradaki sınırların güvenliği sağlamak açısından önemlidir. Bir başka neden de Mezopotamya bölgesinde bulunmayan önemli madenlerin elde edildiği Anadolu'ya giden yollardan birkaçının bu bölgeden geçmesiyle de açıklanabilir. Kuzeydeki Kadmuğu devletinin (Assur topraklarına yakın) beyi tutsak alınmış, derisi yüzölerek halka gösterilmek için Erbil surlarına asılmış, onun yerine de Assur kralına sadık biri getirilmişti. Savaş ganimeti olarak da, Kadmuğu'dan tunç, kalay ve değerli taşlar gibi önemli mallar alınmıştı. Kral, batıda Aramilere karşı da savaş açmıştı. Assurlular'ın buradaki iddiası, kendilerine ait olduğunu düşündükleri yerleri geri almaktır. Assur-dan, kayıtlarında kahramanlıklarını anlatırken avladığı yaban hayvanlarının (aslanlar, yaban öküzleri vs.) sayısını vermişti. böylece kralın kahraman ve koruyucu özelliği vurgulanmış oluyordu. Kral, kayıtlarında gerçekleştirdiği inşaat faaliyetlerine de yer vermiştir. Kral tanrının seçtiği ve kutsadığı biri olduğuna göre çıktığı seferler sonucunda elde ettiği ganimetleri kendi için değil tanrıları onurlandırmak ve yüceltmek için kullandığı belirtmiştir (Kuhrt, 2010: 132).

II. Adad – Nirari (M.Ö. 911 – 891): Adad-nirari, babasının daha önceden saldırmış olduğu alanlara üst üste seferler düzenlemiş, seleflerinin başarılarını genişleterek pekiştirmişti. Habur ırmağının batısına savaş açarak Husirina (günümüzde Urfa yakınlarında Sultan Tepe) ile Guzana'yı (Tel Halaf) zapt ederek (Kuhrt, 2010: 134) Assur sınırlarını Habur Bölgesi'ni içine alacak şekilde genişletmiştir. II. Adad-nirari, krallığının sonlarına doğru Hanigalbat'a yedi askeri sefer düzenlemiş ve bu seferler sonucunda bölgedeki yerleşimleri vergiye bağlamıştır. Güney sınırını ise M.Ö. 891 yılında Babil ile yapılan antlaşma ile güvence altına almıştır (Köroğlu, 2006: 154-155).

II. Tukulti-Ninurta (M.Ö. 890-884): II. Adad-nirari'den sonra tahta geçen oğlu II. Tukulti-Ninurta da (M.Ö. 890-884) Yukarı Dicle Bölgesi ve Van Gölü'nün güneybatısına egemen olan Nairi Ülkesi üzerine seferler düzenlemiştir. Assur'un güney sınırı antlaşmalar ile güvence altına alınmıştı. Fakat antlaşmalarla sağlanan istikrarın bozulması üzerine Babil ülkesine ilerleyerek Dur-Kurigalzu ve Sippar'ı ele

geçirmiştir. Ayrıca II. Tukulti-Ninurta kuzeydeki Muşkularla (Frigler) da savaşmıştır (Sevin, 1999: 8; Köroğlu, 2006: 155).

II. Assur-Nasir-Apli (M.Ö. 883-859): Yeni Assur dönemi her ne kadar 10. Yüzyılda Assur-dan döneminden başlatılsa da başkent in Assurdan Kalhuya taşındığı Assur nasirpal döneminden itibaren bir imparatorluk düzeyine eriştiği kabul edilir.

Yeni Assur Krallığı'nın izlemiş olduğu genişleme politikası, kral II. Assur-nasir-apli (M.Ö. 883-859) döneminde de devam etmiştir. II. Assur-nasir-apli çevre bölgelerden aldığı ganimet ve haraçlar ile insan gücünü, tarım ve inşaa faaliyetlerinde kullanmıştır. II. Assur-nasir-apli başkenti Kalhu'ya taşımıştır. Kral tahtta kaldığı süre içinde toplam on dört sefer düzenlemiştir. Doğu ve güneydoğu yönünde, Diyala bölgesine; Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Yukarı Dicle'ye askeri seferler düzenlemiştir. Yine Kuzey Suriye üzerinden Til Barsip (Tel Ahmar) bölgesine egemen olan Bit-Adini isimli Arami Krallığı üzerine dört sefer gerçekleştirmiştir (Köroğlu, 2006: 156-159).

III. Şulmanu-Aşerid (M.Ö. 858-824): II. Assur-nasir-apli' nin halefi III. Şulmanu-aşerid (M.Ö. 858-824) döneminde ülkenin batısında bulunan yerel krallıklara karşı güç gösterileri devam etmiştir. Bu kral 34 yıllık saltanatı boyunca 34 sefer düzenlemiştir (Köroğlu, 2006: 161-162). Fırat Nehri civarındaki Bit-Adini adında Arami Krallığı Assur eyaletine dönüştürüldü (Köroğlu, 2006: 161-162). III. Şulmanu-aşerid, Toroslar ve Doğu Anadolu yüksek yaylasında bulunan aşiretler üzerine beş sefer yapmıştır (Köroğlu, 2006: 161-162). Til-Barsip'in adı Kar-Şulmanu-aşerid olarak değiştirildi (Sevin, 1999: 8-9). Kralın saltanatının son yıllarında ülkede; içinde Assur, Ninive, Huzirina ve Adina 'nın da içinde yer aldığı yirminin üzerinde önemli kent ayaklandı (Luckenbill, 1926: 254, yazıt no. 715; Sevin, 1999: 10). Bu ayaklanma sonuncunda Assur 70-80 yıl kadar sürecek bir zayıflama dönemine girdi. Ayrıca bu dönemde Assur için büyük bir tehlike arz eden Urartular ortaya çıkmıştır (Sevin, 1999: 10-11; Köroğlu, 2006:163-164).

V. Şamşı-Adad (M.Ö. 823-811): V. Şamşı-Adad (M.Ö. 823-811) döneminde de isyanlar baş göstermiştir. Eyalet yöneticilerinin katıldığı bu isyanlar bastırılmıştır (Sevin, 1999: 10). Kral at ihtiyacı karşılamak için Nairi ülkesine ve ganimet için Babil

ülkesine seferler düzenlemiştir. (Köroğlu, 2006:163). V. Şamşı-Adad öldüğünde yerine oğlu III. Adad-nirari (M.Ö. 810-783) geçti. Bu kral batıda Damaskus'u almakla yetinmemiş Samaria, Sidon ve Tyre kentlerini vergiye bağlamıştır. III. Adad-Nirari'den sonra Assur tahtına sırasıyla IV. Şulmanu-aşerid (M.Ö. 782-777), III. Aşşur'dan (M.Ö. 771-754), V. Aşşur-nirari (M.Ö. 753-746) ve III. Tukulti-apil-Eşarra (M.Ö. 745-727) gelmiştir (Sevin, 1999: 10)

III. Tukulti-Apil-Eşarra (M.Ö. 744-727): Merkezi güç ve otoritenin zayıflaması, Asur halkının ve diğer ezilen halkların başkaldırıları, merkeze bağlı krallıkların ve beyliklerin bağımsızlık mücadeleleri, Urartu, Aram, Geç Hitit gibi komşu krallıkların ülke bütünlüğünü bozmaya çalışması, bütün bunlar önceki krallardan kalan mirasın bir parçasıydı. Kral bu ayaklanma ve isyanların bazılarını şiddetle bazılarını da reformlarla bastırarak fetih seferlerine başlamıştır (Sever, 1993: 95). III. Tukulti-apil-Eşarra iç karışıklıkları bastırmış ve yitirilmiş bölgeleri yeniden almıştır (Köroğlu, 2006: 164). Kral, eyalet sınırlarını daralttı ve eyalet valilerinin yetkilerini kısıtladı. Saltanatının ilk yıllarında kral, Arami kabileleriyle mücadele ederek bölgede güvenliği sağlamıştır. “Sümer ve Akkad Ülkelerinin Kralı” sıfatını kullanan kralın yeni hedefi, kuzeydeki en tehlikeli düşmanı olan Urartu'ydu. Nihayetinde Urartu kralı II Sarduri'yi ve koalisyonunu (M.Ö. 756-735/30) Adıyaman/Gölbaşı'nda yapılan savaşta yenilgiye uğrattı (Köroğlu, 2006: 165-166). Ayrıca Urartu başkenti Tuşpa'ya (Van) kadar ilerleyerek Urartu'nun Akdeniz'e inme politikasını engellemiştir. Bu dönemde Yukarı Dicle Bölgesi'ndeki Tuşhan eyaleti yeniden güvenli bölge haline getirilmiş ve Nairi kralları vergiye bağlanmıştır (Sevin, 1999: 12; Köroğlu, 2006:165-167).

V. Şulmanu-Aşerid (M.Ö. 726-722):III. Tukulti-apil-Eşarra'dan sonra başa geçen oğlu V. Şulmanu-aşerid (M.Ö. 726-722) dönemi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

II. Şarru-Kin (M.Ö. 721-705): V. Şulmanu-aşerid'ten sonra Assur tahtına II. Şarru-kin (M.Ö. 721-705) geçer. Kral, hükümdarlığının ilk yılında Kaldeli prens II. Marduk-apla-iddina ile uğraşmıştır. Akabinde Suriye'de bulunan Hamat'ı (Hama) Assur eyaleti yapmıştır. II. Sargon düşmanlarına M.Ö. 720'de iki cepheden savaş açtı. Bir Asur ordusu Babil'e gelen yardımı engellemek için Elamlıların üzerine yürüdü.

Ama kral Ummanigaş'ın başında olduğu Elam ordusu, Asurları Der yakınlarında püskürttü. Böylece Marduk-apla-iddin Babil tahtına yerleşmiş oldu. Aynı yıl içerisinde Sargon'un başına geçtiği Asur ordusu Karkar yakınlarında Suriye cephesi'nin ordusunu yenilgiye uğrattı. Bu savaştan sonra Arpad, Simirra ve Şam krallıkları yeniden Asur hâkimiyetine girdi (Sever, 1993: 103). M.Ö. 714 yılında kuzeye doğru ilerleyerek Urartuları yenip, kutsal kentleri Muşaşiri (Ardini) yağmaladı. Kral Babil'i ele geçirdikten sonra kuzeybatı sınırlarında bulunan ve sürekli sorunlar yaratan Tabal ve Muşku'larla (Phryg) olan anlaşmazlıkları diplomasi ve askeri seferlerle bitirmiştir (Luckenbill, 1927: yazıt no: 5, 13, 19-22).

Sin-Ahhe-Riba (M.Ö. 704-681): Assur Krallığı'nın başına geçen kral Sin-ahhe-riba (M.Ö. 704-681) ülkesine güvenilir sınırlar çizmek doğrultusunda dönemindeki askeri faaliyetleri ağırlıklı olarak güneyde Babil bölgesinde, batıda Anadolu ve Doğu Akdeniz kıyısında gerçekleştirmiştir.. İnşa programlarının en güzel örneği ise Ninive'yi büyük bir metropol haline getirmesi ve başkentini Ninive'ye taşınması olmuştur (Köroğlu, 2006: 173). Kral Babil'e karşı düzenlemiş olduğu bir seferde başarısız olmuş fakat yaptığı ikinci girişimde geçici bir başarı elde etmiştir. Bu dönemde Asur ordusu M.Ö. 689 yılında Aşağı Mezopotamya'da ayaklanan kentleri ve Babil'i surları ve tapınaklarıyla birlikte yıktı. Baş Tanrı Marduk'un heykeli ve hazineleri Assur'a getirilmiştir. Kral, 701 yılında Filistin ile Fenike bölgelerine sefer yaparak Yahuda Krallığı'nın kenti Lakiş'i (Tell et Duweir) almış ve Kudüsü haraca bağlayarak bölge hakimiyetini eline almıştır. Bunların yanı sıra kral, Anadolu üzerine seferler düzenleyerek Kikia ve müttefikleriyle savaştı (Köroğlu, 2006: 175). Yine başta Tarzi (Tarsus) olmak üzere ayaklanan kentleri ele geçirdi. Kral, tapınakta dua ederken oğullarından biri tarafından suikaste kurban gitmiştir (Köroğlu, 2006: 174-175).

Aşşur-Aha-İddin (M.Ö. 680-669): Sin-ahhe-riba'nın ardından oğlu Aşşur-aha-iddin (M.Ö. 680-669) tahta geçmiştir. Kral, 12 yıllık saltanatı boyunca babasını uğraştıran sorunları çözme odaklı çalışmıştır. Bu nedenle ilk olarak Babil'deki Bit Yakın kabilesinin yarattığı sorunları çözdü. Akabinde kuzeyde Tabal eyaletine giren Kimmerler'i yenilgiye uğrattı (Luckenbill, 1927: yazıt no. 516, 530). Yine de bu terör havasına son verebilmek için tek kızı Şeru a-eterat'ı İskit prensi Bartatua ile evlendirdi

(Sevin, 1999: 14). Bunların yanı sıra Suriye ölllerinde oturan Araplarla dostluk kurdu ve M.Ö. 671 yılında Mısır'da hâkimiyet sağladı (Luckenbill 1927: yazıt no. 580).

Aşşur-Ban-Apli (M.Ö. 668-627): Aşşur-ban-apli (M.Ö. 668-627) tahta çıkar çıkmaz Mısır'daki ayaklanmayı bastırdı (Luckenbill, 1927: yazıt no. 770, 776). Kral, imparatorluğu en geniş sınırlarına ulaştırdı. Bununla birlikte kuzeydeki huzursuzluklar ve eyaletlerdeki karışıklıklar devam ediyordu. Aşşur-ban-apli Kaldelilerle birleşerek Elam'ın başkenti Susa'ya girdi. Daha sonra Aşşur-ban-apli kendini Babil kralı ilan etti (Luckenbill, 1927: yazıt no. 787). Aşşur-ban-apli'nin ölümü ile birlikte krallık çökmeye başladı. Bu çöküşün başlıca nedenleri; kuzeyde Kimmer ve İskit göçebelerinin yarattığı huzursuzluklar, Med kabilelerinin bir krallık çevresinde birleşmesi ve son olarak da Babil'deki ayaklanmalardır. Tüm bu olumsuz koşullar neticesinde Assur İmparatorluğu M.Ö. 609 yılında tarih sahnesinden silinmiştir (Sevin, 1999: 15; Köroğlu, 2006: 180-182).

4. YENİ ASSUR KRALLIĞI'NDA LIBASYON

Yeni Assur Krallığı'nda libasyona dair verilerin büyük çoğunluğu devletin çekirdek bölgesi diyebileceğimiz Ninive, Kalhu ve Nimrud bölgelerinden elde etmekteyiz. Libasyon ritüeli üzerine verileri dönemin yazılı ve tasvirli eserlerinden öğrenebilmekteyiz. Ayrıca kazılarda ortaya çıkarılmış bazı mekânlarda ele geçen libasyon kapları da bu konuda bilgi vermektedir. Bundan dolayı aşağıda öncelikle yazılı veriler ardından tasvirli eserler isimli iki alt başlık oluşturulmuş ve her başlık kendi içinde değerlendirilmiştir.

5. KATALOG

5.1. Yazılı Veriler

Yeni Assur Krallığında libasyon ile ilgili verileri yazılı ve tasvirli eserlerden öğrenmekteyiz. Yazılı veriler üzerine yapılan çalışma sonucunda Yeni Assur'da libasyon ile ilgili dört tane veriye ulaşılmıştır. Bunlar; Assur-nasir-pal Dönemi (M.Ö. 1049 – 1031), Adad Nirari Dönemi (M.Ö. 911 – 891), Esarhaddon (M.Ö. 680-669) ve Kral Assur-ban-apli'ye (M.Ö. 668 – 627) Rahipler Tarafından Yazılan Mektup ve Assur-ban-apli Dönemi'ne (M.Ö. 668 – 627) ait yazıtlardır.

5.1.1. Assur- nasir- pal Dönemi (MÖ 1049-1031) Yazıtı

Katalog No: 1

Metin İçeriği: Assur – nasir – pal'in Niniveh'in Bit-Nathi şehrinde kurban kesip şarap libasyonu yapması.

Orijinal Metin:

1) É-na-at-hi šá URU ni-nu-a GEŠTIN

UDU. SISKUR. MEŠ-te

2) šá É.KUR DINGIR šir-te DÚ-áš

Ceviri:

Niniveh'in Bit-Nathi şehrinde yüce tanrılar tapınağında kurban kesip şarap libasyonu yaptım (Grayson, 1991: 255).

5.1.2. Adad Nirari Dönemi (MÖ 911-891) Yazıtı

Katalog No: 2

Metin İçeriği: Adad-Nirari'nin Naşibina şehrine yaptığı sefer sonrasında düzenlediği libasyon ritüeli.

Orijinal Metin:

GEŠTIN. [MEŠ] KÙ du-šu-pa šū KUR-e Ú-šal-lim
[UDU]. SISKUR.MEŠ-šū iš(*)-ku-na u iš-tu ta-na-
ti šu-ta-ru-hu-ti-šú

Ceviri: Onun yükselen taht lortluğuyla kutsal yerlerde öküzler kurban ederek, en iyi bira ile libasyon yaptı. Dağların kutsal şekerli biralarını sunarak tamamladı (Grayson, 1991: 151).

5.1.3. Essarhaddon (MÖ680-669) ve Kral Assur-ban-apli'ye (MÖ668-627)

Rahipler Tarafından Yazılan Mektup

Katalog No: 3

Metin İçeriği: Arbela'dan mektupların yer aldığı metinlerde libasyon ritüelin anlatıldığı pasajda libasyon kaplarına dair bilginin bahsi de geçmektedir.

Orijinal Metin:

3' [x x x]-ši x al – lak [dul-lu]
4' i-ba-áš-ši ina ŠÁ-bi [ITI x x]
5' UD-16-KÀM ina sa-h [ar? – UD –me d15]
6' ina ŠÀ KÁ. GAL ra-bi-te-tal-[lak x x]
7' t[u-r]a-ad ina ŠÀ hi-ri- [te x x]

- 8' dul-lu-i-ba-áš-ši [e-pa-áš]
9' TA UGU hi-ri-te ta-l[a-ka]
10' ina šap-la KÁ.GAL ša É- dPA
11' tal-lak ina KÁ suk-ki tu-š[ab]
e.12' [dul-lu i-b]a-áš-ši e-pa-[áš]
13' TA KÁ suk-ki-ina Š[Á x x x]
r.1' ša E.GAL ša pa-a-[n x x x]
2' ša maš-qe-e tu-[ra-ad]
3' 3 pa-gi-li ú-gam-[mar]
4' la dul-lu la me-me-e-n-[i]
5' la-a la-bi-ru šu-ú

Ceviri:

“Gideceğim [...]. Bir ritüel var. Ayın 16. Gününde, akşam saatlerinde İştar büyük kapıyı geçip kanalın içine inecek [...]. Gerçekleştireceği bir ritüel var. Sonra kanaldan çıkıp Nabu tapınağının kapısının altından geçecek ve tapınağın kapısında oturacak. Gerçekleştireceği bir ritüel var. O zaman tapınağın kapısından, içme yerine bakan saraya gider. O, 3 libasyon kavanozunu bitirecek. Bu bir ritüel değildir; bu hiçbir şey. Eski değil - babanız onu tanıttı.....” ibaresi geçmektedir (Cole ve Machinist, 1998: 104, yazıt no. 135).

5.1.4. Assur-ban-apli Dönemi (MÖ 668-627) Yazıtı

Katalog No: 4

Metin İçeriği: Yeni Assur Kralı Assur-ban-apli (M.Ö. 668-627) Dönemi’ne ait bir yazıtta libasyona dair veriler geçmektedir. Söz konusu yazıtta aslan avı sonrasında tanrılar Ashur ve NINLIL/*Mulissu*’ya şükranlarını sunmak için libasyon töreninin gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Orijinal Metin:

1' *a-na-ku* ¹AN.ŠÁR.DÚ.A MAN ŠÚ MAN KUR.AN. ŠÁR.KI *šá* AN. ŠÁR
DINGIR.NIN.LIL *e-mu-qi ši-ra-a-ti*
2' *ú-šat.li.mu.uš* UR.MAĤ.MEŠ *šá ad-du-ku* GIŠ *til-pa-a-nu ez-ze-tú šá*
DINGIR.XV *be-let* ME
3' UGU-šú-un *az-qu-up muh-hu-ru eli- šú-nu ú-ma-hir* GEŠTIN *aq-qa-a e-li-šú-un*

Ceviri:

1'- 2' Ben Aşşur-ban-apli, evrenin kralı, Assur arazisinin kralı, Ashur,
NINLIL/*Mulissu* ki onlar üstün güçlerini verdiler

2'- 3' Ben savaşın leydisi, İştari'nin korkunç yayını onların üzerine kaldırdım,
aslanları öldürdüm

3' Onların üzerine bir sunu düzenledim. Onların üzerine şarap libasyonu döktüm
(Watanabe, 1992: 92-93).

5.1.5. Değerlendirme

Yeni Assur Krallığı'nda libasyon ritüelleri ile ilgili bilgileri tasvirli eserlerle birlikte yazılı verilerden de öğrenmekteyiz. Libasyon ritüeli ile alakalı yazıtları incelediğimizde libasyonun hangi olaylar sonrasında düzenlendiği, libasyonun hangi mekânlarda yapıldığı, libasyonda kullanılan sıvılar ve libasyonda kullanılan kaplar hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Kral Assur – Nasir – Pal Dönemi'ne ait yazıta baktığımızda libasyon töreninin tapınakta yapıldığını ve libasyon sıvısı olarak şarap kullanıldığını görmekteyiz. Kral Adad Nirari Dönemi yazıtında ise libasyon ritüelinin tahta yükseliş törenlerinde de uygulandığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca yazıtta, libasyon ritüelinde sunu sıvısı olarak biranın kullanıldığı belirtilmiştir. Bir diğer yazıt örneğimiz ise Kral Essarhaddon ve Kral Assur-ban-apli'ye bir rahip tarafından yazılan mektuptur. Mektupta libasyon ritüelinin tapınakta gerçekleştirildiği ve libasyon kabı olarak kavanozların kullanıldığı söylenmiştir. Kral Assur-ban-apli dönemi yazıtını incelediğimizde ise avdan sonra yapılmış libasyon töreninde sunu sıvısı olarak şarabın kullanıldığını görmekteyiz. Son yazıt örneğimiz de Kral Sannacherip Dönemi'ne aittir.

Yazıta baktığımızda libasyon ritüelinin tapınak inşası sırasında yapıldığını ve libasyon sıvısı olarak yağın kullanıldığı açıkça görülmektedir.

Yazılı veriler ışığında Yeni Assur Krallığı'nda libasyon ritüelleri tahta çıkış törenlerinde, avdan sonra ve tapınak inşası sırasında düzenlendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca libasyon sıvısı olarak şarap, bira ve yağın, libasyon kabı olarak kavanozların da kullanıldığı öğrenmiş bulunmaktayız.



5.2. TASVİRLİ ESERLER

Yeni Assur Krallığında libasyon ile ilgili verileri yazılı ve tasvirli eserlerden öğrenmekteyiz. Tasvirli eserler üzerine yapılan çalışma sonucunda Yeni Assur'da libasyon ritüellerinin betimlemelerine bazı kabartmalar ve mühürler üzerine rastlamaktayız.

5.2.1. Kabartmalar

Bu bölümde tasvirli eserlerden kabartmalar üzerinde gördüğümüz libasyon sahnelerini ele alarak, kabartmaların ikonografyası anlatılmıştır. Bu kabartmalar; Nimrud kuzeybatı sarayı taht odası kabartmaları, balawat kapısı kabartmaları band I, Dur-Şarru-Kin sarayı daire duvarı kabartması, Ninive sarayı kral dairesi duvar kabartması, Ninive kuzey sarayı oda S kabartmasından oluşmaktadır.

5.2.1.1. Nimrud Kuzeybatı Sarayı Taht Odası Kabartmaları

Katalog No: 5

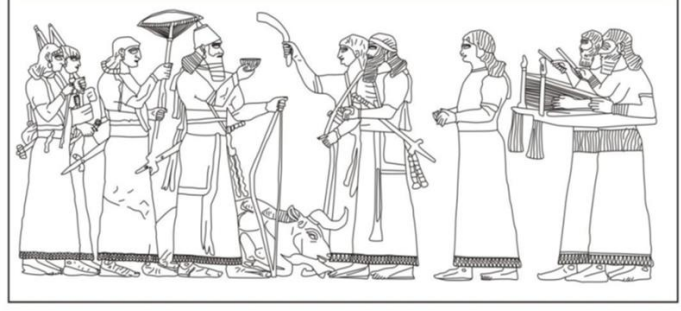
Çizim No: 8-9.

Dönemi: Kral II. Assur-nasir-apli (MÖ 883-859) Dönemi

Kaynak: Sevin, 2010: 36, Res. 32.

Özellikleri: Kral II. Assur-nasir-apli (M.Ö. 883-859) dönemine ait kabartma 0.95x2.14 m. ölçülerindedir (Barnett ve Lorenzini, 1975: Fig. 35). Mekânın doğu duvarında bulunan kabartma dört frizden oluşmaktadır. Üst friz kabartmalarında yabani boğa ve aslan avı sahneleri tasvir edilmiştir. Alt iki frizde ise kralın avlamış olduğu yabani boğa ve aslana düzenlediği libasyon töreni resmedilmiştir (Sevin, 2010: 35-36). Alt frizlerin ilkinde kral II. Assur-nasir apli'nin yabani boğaya düzenlediği libasyon görülmektedir.

İkonografyası: Profilden betimlenmiş olan kralın yüz uzuvları vurgulanmış olup başında sorguçlu başlık bulunmaktadır. Figürün saçları omuzlara, sakalları ise



göğse kadar uzanmaktadır. Üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan yuvarlak yakalı, beli kuşaklı, kısa kollu ve etek uçları püsküllü tek parça bir kıyafet bulunmaktadır. Belindeki kuşaktan uçları volütlü bir kılıç sarkıtılmıştır. Takı olarak küpe, pazıbent ve rozetli bilezik kullanımı görülmektedir. Kral yukarıya kaldırdığı bir elinde içinde sıvı bulunan libasyon kabını diğer elinde ise krallık alameti olan yayını tutmaktadır. Ayaklarda ayakkabı olarak sandaletler bulunmaktadır. Kralın hemen gerisinde haremağası görülmektedir. Profilden işlenmiş haremağasının da yüz uzuvları vurgulanmış olup başı açıktır. Figürün bukleli saçları omuzlara dökülmektedir. Üzerinde kısa kollu, yuvarlak yakalı, beli kuşaklı ve etek uçları püsküllü bir elbise vardır. Bu figüründe belindeki kuşağından bir kılıç sarkıtılmıştır. Takı olarak bilezik ve küpe kullanılmıştır. Ayaklar sandaletlidir. Bu figür kralın üzerine şemsiyeyi tutarken tasvir edilmiştir (Çiz. 8).

Kralın hemen karşısında veliaht ve veliahtın bitişiğinde yelpazeci yer almaktadır. Profilden işlenmiş ve yüz uzuvları vurgulanmış olan veliahtın elleri önde üst üste bindirilmiştir. Bu figüre ait kıyafet, ayakkabı ve takılar kral figürüyle bire bir benzerdir. Tek farklılık veliahtın başının açık olması ve alın kısmında diademin bulunmasıdır. Veliahtın hemen bitişiğindeki haremağası da kıyafet, ayakkabı ve takı olarak kralın hemen arkasında bulunan figürle benzerdir. Veliahtın hemen gerisinde profilden işlenmiş, yüz uzuvları vurgulanmış ve başında fes benzeri başlık bulunan bir başka figür görülmektedir. Bu figürde veliaht gibi ellerini önde üst üste bindirmiştir. Kıyafet, takı ve ayakkabı olarak haremağalarıyla benzerlik göstermektedir. Sahnenin son kısmında profilden işlenmiş, yüz uzuvları vurgulanmış, başları açık ve sakallı lir çalan iki müzisyen yer almaktadır. Bunlarında üzerinde yuvarlak yakalı, kısa kollu, beli kemerli, ayak bileklerine kadar uzanan ve etek uçları püsküllü bir elbise vardır. Omuzlarından sarkıtılmış bir kuşak da bulunmaktadır. Bu kuşak ve kemerin bitim

kısımları da püsküllerle sonlandırılmıştır. Bunlarında diğer figürlerde olduğu gibi ayaklarında sandalet görülmektedir (Çiz. 8).

Sahne de libasyonun düzenlendiği yabani boğa kral figürünün hemen bitişiğinde yer almaktadır. Profilden işlenmiş olan hayvan yere uzanmış pozisyonudadır. Hayvanın ön ayaklarından biri gövdesinin altında diğeri ise ön tarafa uzatılmış vaziyettedir. Yeleleri ve bacak kasları çizgilerle belirtilmiştir. Yüz uzuvları vurgulanmış olan yabani boğanın tek boynuzu yukarıya doğru kıvrıktır (Çiz. 8).

Alt frizlerin ikincisinde kral II. Assur-nasir apli'nin aslana düzenlediği libasyon töreni bulunmaktadır (Sevin, 2010: 36, Res. 32). Profilden betimlenmiş olan kralın yüz



uzuvları vurgulanmış olup başında sorguçlu başlık bulunmaktadır. Figürün saçları omuzlara, sakalları ise göğse kadar uzanmaktadır. Üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan yuvarlak yakalı, beli kuşaklı, kısa kollu ve etek uçları püsküllü tek parça bir kıyafet bulunmaktadır. Belindeki kuşaktan uçları volütlü bir kılıç sarkıtılmıştır. Takı olarak küpe ve pazıbent kullanımı görülmektedir. Kral yukarıya kaldırdığı bir elinde içinde sıvı bulunan libasyon kabını diğer elinde ise krallık alameti olan yayını tutmaktadır. Ayaklarda ayakkabı olarak sandaletler bulunmaktadır. Kralın hemen gerisinde sadak ve yay gibi teçhizatları taşıyan iki adet haremağası görülmektedir. Profilden işlenmiş haremağalarının da yüz uzuvları vurgulanmış olup başları açıktır. Figürlerin bukleli saçları omuzlara dökülmektedir. Üzerinde kısa kollu, yuvarlak yakalı, beli kuşaklı ve etek uçları püsküllü bir elbise vardır. Bu figürlerinde belindeki kuşağından bir kılıç sarkıtılmıştır. Takı olarak bilezik ve küpe kullanılmıştır. Ayaklar sandaletlidir. Bu iki haremağasının hemen arkasında yayları getiren iki piyade bulunmaktadır. Profilden verilmiş piyadelerin yüz uzuvları vurgulanmıştır. Başları açık olan piyadelerin saçları omuzlara, sakalları ise göğse kadar uzanmaktadır. Üzerlerinde kısa kollu, yuvarlak yakalı, beli kuşaklı ve diz kapağına kadar inen bir giysi vardır. Giysinin etek uçları püsküllerle süslenmiştir. Ayaklar çıplak ve natüralist işlenmiştir (Çiz. 9).

Kralın hemen karşısında yelpazeci yer almaktadır. Bu yelpazeci haremağasıdır. Profilden işlenmiş ve yüz uzuvları vurgulanmış olan yelpazecinin kıyafeti kral figürüyle benzerdir. Tek farklılık haremağasının göğüs kısmından çapraz şekilli bir kuşağın geçirilmiş olmasıdır. Bu figüründe başı açık olup saçları omuzlara dökülmektedir. Ayaklarda ayakkabı olarak sandalet bulunmaktadır. Yelpazecinin hemen gerisinde biri haremağası diğeri olasılıkla veliaht olan yan yana iki figür yer almaktadır. Profilden işlenmiş ve yüz uzuvları vurgulanmış olan figürlerin elleri önde üst üste bindirilmiştir. Bu figürlere ait kıyafet, ayakkabı ve takılar kral figürüyle benzerdir. Bunların kraldan tek farkı başlarının açık olmasıdır. Sahnenin son kısmında profilden işlenmiş, yüz uzuvları vurgulanmış, başları açık ve sakallı lir çalan iki müzisyen yer almaktadır. Bunlarında üzerinde yuvarlak yakalı, kısa kollu, beli kemerli, ayak bileklerine kadar uzanan ve etek uçları püsküllü bir elbise vardır. Omuzlarından sarkıtılmış bir kuşak da bulunmaktadır. Bunların ayakları çıplak ve natüralist betimlenmiştir (Çiz. 9).

Kralın libasyon düzenlendiği aslan profilden işlenmiştir. Hayvan yere çömelir pozisyonudadır. Hayvanın kuyruğu kış kısmının altında kalmıştır. Ön ayakları ileri doğru uzatılmış ve baş bu ön ayaklar üzerinde duracak şekilde tasvir edilmiştir. Anatomisine uygun işlenmiş olan aslanın yüz uzuvları ve yeleleri çizgilerle belirgin bir şekilde vurgulanmıştır (Çiz. 9).

5.2.1.2. Balawat Kapısı Kabartmaları Bant I

Katalog No: 6

Çizim No: 10

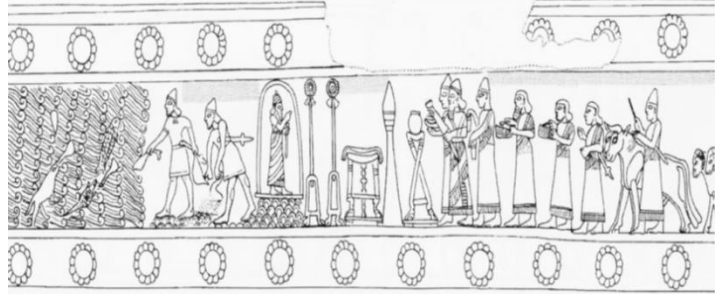
Dönemi: III. Shalmanasar (MÖ 858-824) Dönemi

Kaynak: Sevin 2010: 66, Res. 74

Özellikleri: III. Shalmanasar (M.Ö. 858-824) dönemine ait kabartma iki frizden oluşmaktadır (Neumann, 2014: 376, Fig. 170). Libasyon sahnesi üst frizde işlenmiştir. (Sevin 2010: 66, Res. 74), libasyon töreninin Van Gölü ya da Urmiye Gölü ile eşitlenebilecek Nairi Denizi kıyısında yapıldığını ileri sürmüştür. Libasyon, kralın

balık pulu şeklinde stilize edilen kayalıklara oyulmuş kabartmasının tamamlanması ve başarıyla sonuçlanan zafer onuruna düzenlenmiştir.

İkonografyası: Kral işaret parmağı açık sağ eliyle tanrıları selamlamaktadır (Sevin, 2010: 67). Profilden işlenmiş figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen



iki parçalı ve etek uçları püsküllü tören giysisi bulunmaktadır. Yüz uzuvları vurgulanmış olan kralın başında sivri konikli miğfer görülmektedir. Saçlar omuzlara ve sakallar göğse kadar uzanmaktadır. Ayaklar çıplak ve doğal işlenmiştir (Çiz. 10).

Kralın hemen ön tarafında üzerinde törenle ilişkili çömleğin bulunduğu boğa ayaklı sunu masası, yüksek ayaklı buhurdanlık, üzerine bir örtü atılmış olan aslan ayaklı masa ve iki adet alem mevcuttur (Sevin, 2010: 67). Bunların hemen gerisinde Nairi Denizi kıyısında balıklı suya et atan askerler ve bunları arka ayakları üzerinde sıçrayarak kapmaya çalışan kedi benzeri (Van kedisi?) bir hayvan görülmektedir (Sevin, 2010: 68). Hükümdarın sağında ve hemen gerisinde libasyon kapları ile din görevlileri yürümektedir. Din görevlileri profilden işlenmiş olup üzerlerinde ayak bileklerine kadar uzanan ve uçları püsküllü bir kıyafet vardır. Yüz uzuvları belirtilmiş olan figürlerin başında kral figüründe olduğu gibi sivri konikli bir miğfer bulunmaktadır. Bunlar sakalsız olup saçları omuzlara dökülmektedir. Bu figürleri profilden resmedilmiş iki adet müzisyen takip etmektedir. Lir çalan müzisyenlerden baş sıradaki sakallı ve başı açıktır. İkinci sıradaki ise sakalsızdır. Yüz uzuvları vurgulanmış olan bu figürlerinde üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan uçları püsküllü bir giysi vardır. Bunlarında ayakları çıplak işlenmiştir. Bu sahnenin hemen arakasında kurban edilecek boğa ve koyun gibi hayvanlara eşlik eden diğer refakatçiler gelmektedir (Çiz. 10).

5.2.1.3. Dur-Şarru-Kin Sarayı Daire Duvarı Kabartması

Katalog No: 7

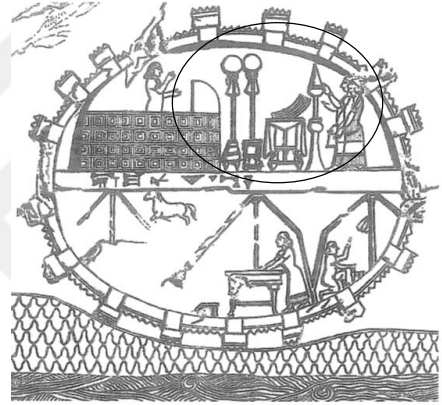
Resim No: 8

Dönemi: II. Şarru-Kin (MÖ 721-705) Dönemi

Kaynak: Sevin, 2010: 139, Res. 165.

Özellikleri: Bir tepe kurulmuş olan II. Şarru – kin’in ordugâhı kabartması. Ordugâhlar daha önceki dönemler gibi yuvarlak değil oval planlıdır. Bu ordugâh kabartmasında çeşitli etkinliklerle beraber libasyon ritüeli de yapılmıştır.

İkonografyası: Libasyon sahnesi ordugâhın sağ üst köşesine işlenmiştir. Libasyon sahnesinin merkezinde üzeri uzun örtü serili sunu masası ve yüksek ayaklı bir buhurdanlık görülmektedir. Sunu masasının solunda olasılıkla güneş tanrısı Şamaş’ı simgeleyen ayaklı iki alem işlenmiştir. Buhurdanlığın sağında duran sakalsız iki figür olasılıkla rahiptir. Bu iki figürden birinin elinde bakraç vardır ve sunu masasına doğru ilerlemektedirler. Rahiplerin başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına dökülmektedir. Üzerlerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü kısa kollu bir giysi giymişlerdir. (Sevin, 2010: 139, Res. 165) (Res. 8).



5.2.1.4. Ninive Sarayı Kral Dairesi Duvar Kabartması

Katalog No: 8

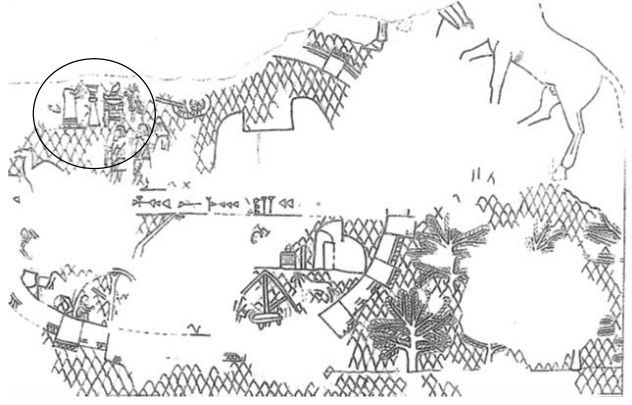
Resim No: 9

Dönemi: Sin-ahhe-riba (MÖ 704-681) Dönemi

Kaynak: Sevin, 2010: 163, Res. 193.

Özellikleri: Engebeli ve ormanlık bir alanda kurulmuş Sin-ahhe- riba dönemine ait ordugâh kabartması. II. Şarru-kin dönemindeki gibi oval bir plana sahiptir. Bu kabartmada çeşitli etkinliklerle birlikte libasyon töreni de vardır.

İkonografyası: Kabartmanın sol üst köşesine libasyon ritüeli işlenmiştir. Libasyon sahnesinin merkezinde sunu masası ve yüksek ayaklı bir buhurdanlık görülmektedir. Buhurdanlığın sol tarafında bulunan sakalsız iki erkek figürü olasılıkla rahiptir. Sunu



masasının sağ tarafında ise boyunduruğu yılan gövdeli ejderlerle süslü tanrısal bir taşıt görülmektedir. Libasyon sahnesinin sol üst köşesinde bulunan keçi, libasyon ritüelinin bitiminde olasılıkla kesilecek olan kurbandır (Sevin, 2010: 163, Res. 193) (Res. 9).

5.2.1.5. Ninive Kuzey sarayı Oda S Kabartması

Katalog No: 9

Çizim No: 11

Dönem: Aşşur-ban-apli (MÖ 668-627) Dönemi

Kaynak: Barnett, 1958: Fig. 90, B.M. Nr. 124886/7; Sevin, 2010: 204, Res. 241

Özellikleri: Söz konusu kabartmada kral Aşşur-ban-apli (M.Ö. 668-627) tarafından avlanmış dört aslana düzenlenen libasyon töreni tasvir edilmiştir (Barnett, 1958: Fig. 90, B.M. Nr. 124886/7; Sevin, 2010: 204, Res. 241).

İkonografyası: Sahnenin başında sunu masası bulunmaktadır. Bir tabure üzerinde yer alan masa aslan ayaklıdır. Üzeri bir örtüyle kaplanmış masada yelpaze içinde çeşitli nesnelerin bulunduğu bir



çanak vardır. Masanın hemen önünde yere ve yan yana yatmış dört adet aslan görülmektedir. Anatomik yapılarına uygun işlenmiş olan aslanların yüz uzuvları ve yeleleri çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk arka ayaklara paralel uzatılmıştır. Vücut ve bacak kasları da çizgilerle vurgulanmıştır. Aslanların hemen yanında libasyonu

gerçekleştiren kral Assur-ban-apli yer almaktadır. Profilden işlenmiş kralın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Başında tepesinde çıkıntısı bulunan süslemeli polosu vardır. Saçları omuzlara ve sakalları göğse kadar uzanmaktadır. Üzerinde yuvarlak yakalı, kısa kollu, beli kuşaklı ve ayak bileklerine kadar uzanan tek parça bir giysi vardır. Giysinin etek kısmı rozetlerle ve etek uçları püsküllerle süslenmiştir. Belindeki kuşaktan bir kılıç sarkıtılmıştır. Takı olarak küpe, pazıbent ve rozetli bilezik kullanımı görülmektedir. Kral figürününün bir elinde libasyon kabı olan kâse bulunmaktadır. Kâsedan aslanların üzerine akıtılan sıvı görülmektedir. Diğer elinde ise yayı vardır. Ayaklarında sandalet yerine kapalı bir ayakkabı görülmektedir (Çiz. 11).

Kralın hemen gerisinde yelpaze işini yapan iki haremağası bulunmaktadır. Profilden işlenmiş haremağalarının yüz uzuvları vurgulanmıştır. Başları açık olup saçları omuzlara dökülmektedir. Üzerlerinde yuvarlak yakalı, kısa kollu, belki kuşaklı ve ayak bileklerine kadar uzanan bir elbise görülmektedir. Bu iki haremağasının hemen arkasında ok, mızrak gibi teçhizatlar ile atlara eşlik haremağaları yer almaktadır. Bunların diğer iki haremağasından farklı olarak kıyafetleri diz kısmında sonlandırılmış ve ayaklarında olasılıkla deriden yapılmış uzun çizmeler bulunmaktadır (Çiz. 11).

5.2.1.6. Değerlendirme

Yeni Assur libasyon ritüellerine, yazılı verilerle birlikte tasvirli eserlerden kabartmalar üzerinde işlenmiş sahnelerde de rastlamaktayız. Kabartmalar üzerinde işlenmiş libasyon tasvirlerine bakarak ritüelin bazen askeri seferler sonunda (Çiz. 10), bazen askeri seferler esnasında (Res. 8 – 9), bazen de avdan sonra (Çiz. 8, Çiz. 9, Çiz. 11) düzenlenmiş olduğunu görmekteyiz. Ordugâh kabartmaları üzerinde işlenmiş libasyon sahneleri, ritüelin savaş öncesinde yapılması ve savaşın başarılı geçmesi için düzenlenmiş olduğu düşünülebilir. Kabartmalarda libasyon töreninin krallar tarafından uygulandığını görmekteyiz. Nitekim bu figürlerin kral olduğunu başlarında bulunan tepesi sivri sorguç başlıklardan anlamaktayız. Kralların giysilerinin sade olanları ile birlikte püsküller, rozetler gibi süslemelerle bezenmiş olanları da mevcuttur. Özellikle II. Aşşur-nasir-apli (M.Ö. 883-859), III. Şulmani-aşerid (M.Ö. 858-824) dönemi kıyafetlerinin ve başlıklarının sade; Aşşur-ban-apli (M.Ö. 668-627)

dönemi giyim-kuşamının oldukça süslemeli olduğu görülmektedir. Giyim kuşamdaki bu farklılık dönemsel bir ayrımdır.

Kabartmalar üzerinde yer alan libasyon sahnelerinde, ritüeli gerçekleştiren kral figürlerine yardım eden elemanların da olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar kralın yelpazecisi, şemsiyecisi ve ok ile yaylarını taşıyan haremağalarıdır. Bu veriler libasyon ritüeli sırasında bir iş bölümünün olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bazı kabartmalarda betimlenmiş libasyon sahnelerinde ritüelin müzik eşliğinde yapıldığı görülmektedir (Çiz. 8-10). Libasyon sahnelerinde yelpazecinin hemen gerisinden gelen erkek müzisyenler lir çalarken işlenmişlerdir. Assurlular libasyon ritüeli esnasında zaman zaman neden müziğe ihtiyaç duydu? Şimdilik yazılı kaynakların bu konudaki eksikliğinden dolayı bu soruyu cevaplamak zor görünmektedir. Ancak eldeki veriler Assurluların dini yaşamlarında gerçekleştirdikleri bazı ritüelleri müzik eşliğinde de yaptıklarını göstermesi açısından önemlidir. Böylelikle Assur'da müziğin günlük eğlence aktivitesinin yanı sıra dinsel boyutunun da olduğu şeklinde yorumlanabilir.

5.2.2. Mühürler

Yeni Assur Dönemi sanatında kabartmalar kadar mühür ve mühür baskılarının da önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Mühür ve mühür baskıları üzerinde savaş, av gibi konular ile birlikte dini bir anlam içeren libasyon sahneleri de işlenmiştir.

Katalog No: 10

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 10

Çizim No: 12

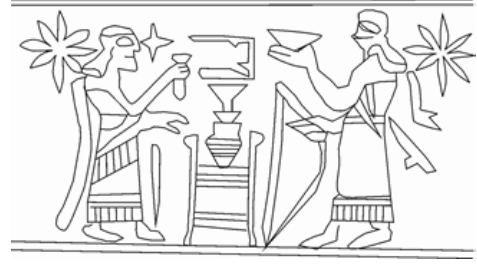
Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 800)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 35 x 12 cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 190.



İkonografyası: Sahnenin merkezinde üzerinde libasyon çömleği yer alan sunu masası yer alır. Sunu masasının sağında ve solunda ayakta ve profilden betimlenmiş iki figür görülür. Sağındaki figür ayakta betimlenmiş ve profilden işlenmiştir. Sağ elinde yay sol elinde ise kâse bulunan bu figür olasılıkla kraldır. Profilden işlenmiş kral sakallı olup başında fes benzeri bir başlık vardır. Bu başlığın altında dokumadan bir başka örtü daha görülmektedir. Bu örtünün uzun olan kısmı başın arka tarafından omuzlara doğru sarkıtılmıştır. Üzerinde beli kuşaklı ve ayak bileklerine kadar uzanan uçları püsküllü bir elbise vardır. Sunu masasının solunda yer alan figür de ayakta betimlenmiş olup aynı şekilde profilden işlenmiştir. Yüz uzuvları vurgulanmış olan figürün başında fes benzeri bir başlık vardır. Bu başlığın altında bir örtü daha vardır. Bu örtünün uzun olan kısmı başın arka tarafından omuzlara doğru sarkıtılmıştır. Sakalsız olan figürün saçları omuzlara dökülmektedir. Üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan uçları püsküllü bir elbise vardır. Sağ eliyle yelpazesini kralın yüzüne doğru tutar pozisyonudadır. Sol elinde ise atkı (şal?) tutmaktadır (Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 190).

Katalog No: 11

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 11

Çizim No: 13

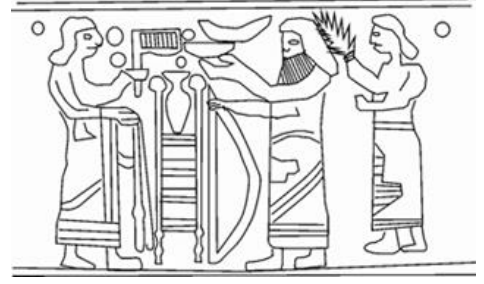
Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 800)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 29 X 11 cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 191.



İkonografyası: Mühür üzerindeki sahnenin merkezindeki beş kademeli (raflı) sunu masasının üstünde libasyon kabı vardır. Masanın sağında ayakta iki figür solunda ise yine ayakta tek figür betimlenmiştir. Masanın sağında profilden işlenmiş ve elinde yay ile kâse tutan figür olasılıkla kraldır. Yüz uzuvları vurgulanmış olan kralın sakalları göğsüne kadar inmektedir. Saçları ise uzun olup omuzlarına dökülmektedir. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen ve uçları yatay şeritlerle etek kısmı ise çapraz çizgilerle bezeli bir elbise vardır. Kralın hemen arkasında ayakta ve profilden işlenmiş figürün bir elinde sineklik elinde ise atkı (şal?) tutmaktadır. Yüz uzuvları vurgulanmış olan figür sakalsızdır. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları ve etek kısmının ön tarafı yatay şeritlerle bezeli bir elbise vardır. Sunu masasının solunda ayakta ve profilden işlenmiş figürün yüz uzuvları vurgulanmış olup sakalsızdır. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları yatay etek kısmı çapraz şeritlerle bezeli bir elbise vardır. Bu figürün bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) bulunmaktadır (Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 191).

Katalog No: 12

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 12

Çizim No: 14

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 800)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 26 X 11 cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 192.



İkonografyası: Sahnenin merkezinde yer alan iki kademeli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği görülmektedir. Sunu masasının sağında ve solunda ayakta ve profilden betimlenmiş iki figür görülür. Sunu masasının sağında bir elinde yay diğer elinde kâseyi yukarıya doğru kaldırmış olan figür olasılıkla kraldır. Kötü durumda olan mühür baskısı nedeni ile figürlerin yüz uzuvları seçilememektedir. Kralın üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçlarından diz altına kadar olan bölüm yatay çizgilerle, dizüstünden yukarısı da zikzaklarla bezenmiş bir elbise vardır. Sunu masasının solunda bulunan figür ayakta ve profilden işlenmiş olup bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) tutmaktadır. Üzerinde ise ayak bileklerine kadar inen uçları dikey çizgilerle bezeli bir elbise vardır (Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 192).

Katalog No: 13

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 13

Çizim No: 15

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 700)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 37 X 13 cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 203.



İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan üç kademli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği vardır. Sunu masasının sağında ve solunda karşı karşıya duran iki figür işlenmiştir. Masanın sağında tahta oturmuş pozisyonda ve profilden işlenmiş olan kral(?) sol elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırmış şekilde betimlenmiştir. Yüz uzuvları az da olsa vurgulanmış olan kralın(?) belden aşağısı ve yukarısı orantısız bir şekilde yapılmıştır. Belden aşağısı gövdesine göre çok daha büyük işlenmiştir. Kralın(?) üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü, dizden yukarı olan bölümde ise yatay ve dikey çizgilerle süslenmiş olan bir giysi vardır. Sunu masasının solunda yer alan figür ise ayakta ve profilden sakalsız olarak betimlenmiştir. Figürün sağ elinde yelpaze sol elinde ise atkı (şal?) vardır. Üzerinde ise ayak bileklerine kadar inen belden kuşaklı ve uçları püsküllü bir elbise vardır. Kralın(?) hemen önünde sahnenin ortasında bir yıldız motifi yer almaktadır. Sahneyi sınırlandıran alt ve üst şeritler zıt yönlerde doğru işlenmiştir (Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 203).

Katalog No: 14

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 14

Çizim No: 16

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 700)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 35 X 11 cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 204.



İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan yukarıya doğru daralan iki kademeli sunu masasında biri altta ikincisi ise üste işlenmiş iki tane libasyon çömleği bulunmaktadır. Sunu masasının sağında oturur vaziyette solunda ise ayakta bir figür tasvir edilmiştir. Sunu masasının sağındaki figür olasılıkla kraldır. Tahtta oturmuş vaziyette profilden işlenmiş olan kralın sakalları göğsüne, saçları ise omuzlarına kadar uzanmaktadır. Yukarıya doğru kaldırmış sol elinde kâse görülmektedir. Üstünde ayak bileklerine kadar uzanan kısa kollu bir giysi vardır. Kralın(?) hemen önünde, sunu masası ile arasında bir bitki motifi işlenmiştir. Masanın solunda ayakta ve profilden işlenmiş figür bir elinde yelpaze bir elinde ise atkı (şal?) tutmaktadır. Elindeki yelpazeyi kralın(?) yüzüne doğru tutmaktadır. Yelpazecinin başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına dökülmektedir. Üzerinde ise ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü kısa kollu bir giysi vardır. Sahnenin ortasında kralın hemen önündeki bitki motifinin üst tarafında yıldız motifi, hemen yan tarafına da hilal motifi işlenmiştir. Sahnenin iki üst köşesinde de dörder küre görülmektedir. Sahneyi sınırlandıran üst ve alt şeritler zıt yönlerde işaret eden zikzaklarla işlenmiştir (Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 204).

Katalog No: 15

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 15

Çizim No: 17

Dönem: Yeni Assur (?)

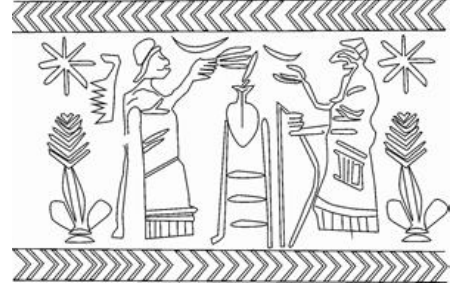
Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Pierpont Morgan Kütüphanesi koleksiyonu

Boyut: 3.8x1.3 cm.

Kaynak: Porada & Buchanan, 1948: Fig 666.

İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan üç kademeli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği yer almaktadır. Sunu masasının sağında ve solunda ayakta betimlenmiş iki figür görülür. Masanın sağ tarafında ayakta, profilden işlenmiş sol elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırmış ve sağ elinde yay tutan figür muhtemelen kraldır. Kralın(?) başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına sakalları ise göğsüne dökülmektedir. Bu figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen beli kuşaklı, uçları püsküllü ve belinden dizlerine doğru yatay ve dikey çizgilerle süslü bir giysi vardır. Masanın sol tarafında ayakta profilden işlenmiş olan figürün sağ elinde yelpaze sol elinde ise atkı (şal?) görülmektedir. Figürün başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına sakalları göğsüne uzanmaktadır. Üzerinde ise ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü belden diz arkasına doğru yatay ve dikey çizgilerle bezenmiştir. Kenar süsü olarak bitkiler kullanılmıştır. Sahnenin her iki üst tarafında birer yıldız orta kısmında ise hilal motifi işlenmiştir.



Katalog No: 16

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 16

Çizim No: 18

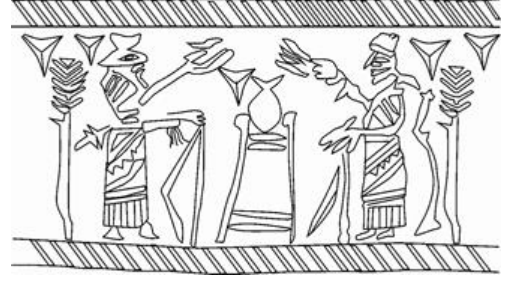
Dönem: Yeni Assur (?)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Pierpont Morgan
Kütüphanesi koleksiyonu

Boyut: 3.3x1.1 cm.

Kaynak: Porada & Buchanan, 1948: Fig 670



İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan dört kademeli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği yer almaktadır. Masanın sağında ve solunda ayakta iki figür yer alır. Masanın sol tarafında ayakta ve profilden işlenmiş sağ elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırmış ve sol elinde yay tutan figür muhtemelen kraldır. Yüz uzunları vurgulanmış olan kralın(?) başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına sakalları ise göğsüne dökülmektedir. Bu figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen beli kuşaklı, uçları püsküllü ve belinden dizlerine doğru çapraz dizden aşağı kısımda da yatay çizgilerle süslü bir elbise vardır. Masanın sağ tarafında ayakta profilden işlenmiş olan figürün sol elinde muhtemelen yelpaze sol elinde ise atkı (şal?) görülmektedir. Figürün başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına sakalları göğsüne uzanmaktadır. Üzerinde ise ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü belden diz arkasına doğru çapraz ve dikey çizgilerle bezenmiştir. Kenar süsü olarak bitkiler kullanılmıştır.

Katalog No: 17

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 17

Çizim No: 19

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 700)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 31 X 13 cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 206.



İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan üç kademeli sunu masasının üzerinde libasyon ile alakalı çömlek bulunmaktadır. Masanın sağında oturur solunda ise ayakta durur vaziyette iki figür yer alır. Masanın sağında tahtta oturmuş ve profilden işlenmiş kralın(?) elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırdığını görmekteyiz. Kralın(?) başında fes benzeri bir başlık vardır. Saçları ise omuzlarına kadar uzanmaktadır. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen beli kuşaklı uçları püsküllü bir giysi vardır. Kralın(?) karşısında masanın sol tarafında betimlenmiş olan figür ayakta ve profilden işlenmiştir. Sakalsız olan figürün saçları omuzlarına dökülmektedir. Bir elinde yelpaze diğer elinde atkı (şal?) tutan bu figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları yatay çizgilerle süslenmiş uzun bir giysi vardır. Her iki figürün arkalarında kenar süsü olarak bitki ve bu bitkilerin hemen üst taraflarında yıldız motifleri kullanılmıştır. (Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 206).

Katalog No: 18

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 18

Çizim No: 20

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 700)

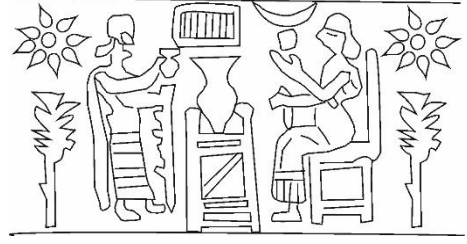
Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 11 X 18 cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 207.

İkonografyası: Sahnenin merkezinde iki kademeli sunu masası bulunur. Masanın sağında oturur solunda ise ayakta durur vaziyette iki figür yer alır. Sağda tahtında oturmuş pozisyonda sol elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırmış olan figür olasılıkla kraldır. Kralın(?) başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına kadar uzanmaktadır. Üzerinde kısa kollu ve ayak bileklerine kadar uzanan uç kısmı püsküllerle süslenmiş uzun bir giysi vardır. Masanın sol tarafında kralın yüzüne doğru yelpaze tutan figür ayakta ve profilden işlenmiştir. Bu figürün üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan kısa kollu bir elbise görülmektedir. Elbisenin etek kısmı yatay çizgilerle bezenmiştir. Kenar süsü olarak her iki figürün arkalarında bitkiler kullanılmıştır. Sahnenin üst kenarlarında yıldız orta kısımda ise hilal motifi kullanılmıştır. (Teissier, 1984: Kat. 162-163, Fig. 207).



Katalog No: 19

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 19

Çizim No: 21

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 900 – 700)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 28 X 11cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 164-165, Fig. 210

İkonografyası: Sahnenin merkezinde dört kademeli sunu masasında biri alt tarafta biri de üst tarafta olmak üzere iki libasyon çömleği vardır. Masanın sağında ayakta ve profilden işlenmiş sağ elinde muhtemelen kâseyi yukarıya doğru kaldırmış ışık halkası içindeki ilah görünmektedir. Yüz uzuvları vurgulanmış kısa saçlı ve sakallı olarak işlenmiş İlahının başında boynuzlu bir başlık vardır. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü bir giysi vardır. Masanın solunda ayakta ve profilden işlenmiş figürün (görevli – hizmetçi) üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü ve bu püsküllerin hemen üstünde yatay çizgilerle bezenmiş bir elbise görünmektedir. Bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) tutmaktadır. Sahnenin sağ ve sol üst tarafında yıldız motifleri işlenmiştir. Kenar süsü olarak da her iki figürün arkasında bitkiler kullanılmıştır. (Teissier, 1984: Kat. 164-165, Fig. 210).



Katalog No: 20

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 20

Çizim No: 22

Dönem: Yeni Assur (?)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Pierpont Morgan
Kütüphanesi koleksiyonu

Boyut: 2.8x1.2 cm.

Kaynak: Porada & Buchanan, 1948:
Fig. 671



İkonografyası: Sahnenin merkezinde dört kademeli sunu masasında biri alt tarafta biri de üst tarafta olmak üzere iki libasyon çömleği vardır. Masanın sağında ayakta ve profilden işlenmiş sol elinde kâse sağ elinde ise yayı tutan figür olasılıkla kraldır. Başında fes benzeri bir başlık olan figürün saçları omuzlarına dökülmektedir. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü bir giysi vardır. Masanın solunda ayakta ve profilden işlenmiş figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü ve bu püsküllerin hemen üstünde yatay çizgilerle bezenmiş bir elbise görünmektedir. Bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) tutmaktadır. Sahnenin sağ ve sol üst tarafında yıldız motifleri işlenmiştir. Kenar süsü olarak da her iki figürün arkasında bitkiler(?) kullanılmıştır.

Katalog No: 21

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 21

Çizim No: 23

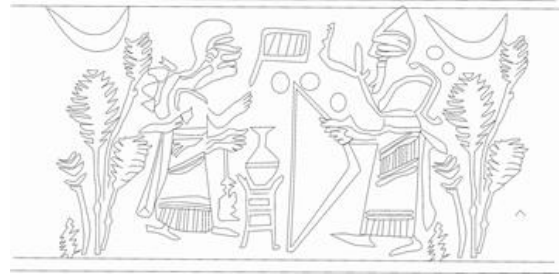
Dönem: Yeni Assur Dönemi (?)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Pierpont Morgan
Kütüphanesi koleksiyonu

Boyut: 3.7x1.2 cm.

Kaynak: Porada & Buchanan, 1948: Fig. 667



İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan diğer mühür örneklerine nazaran daha alçak olan üç kademeli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği yer almaktadır. Masanın sağ tarafında ayakta, profilden işlenmiş, sol elinde kase ve sağ elinde yay tutan figür muhtemelen kraldır. Yüz uzuvları vurgulanmış olan kralın(?) başında konik biçimli bir başlık olup saçları kısa sakalları ise göğsüne dökülmektedir. Bu figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen beli kuşaklı, uçları püsküllü ve belinden dizlerine doğru çapraz dizden aşağı kısımda da yatay çizgilerle süslü bir elbise vardır. Masanın sağ tarafında ayakta profilden işlenmiş olan figürün sağ elinde yelpaze sol elinde ise atkı (şal?) görülmektedir. Figürün başında fes benzeri bir başlık olup kısa saçlı ve sakalsız betimlenmiştir.. Üzerinde ise ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü belden diz arkasına doğru çapraz çizgilerle bezenmiştir. Kenar süsü olarak bitkiler kullanılmıştır. Sahnenin her iki üst köşelerinde birer hilal motifi işlenmiştir.

Katalog No: 22

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 22

Çizim No: 24

Dönem: Yeni Assur Dönemi (?)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Pierpont Morgan
Kütüphanesi koleksiyonu

Boyut: 2.9x1.05 cm.

Kaynak: Porada & Buchanan, 1948: Fig. 668

İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan iki kademeli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği yer almaktadır. Masanın sol tarafında ayakta, profilden işlenmiş sağ elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırmış ve sol elinde yay tutan figür olasılıkla kraldır. Kralın(?) başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına sakalları ise göğsüne dökülmektedir. Bu figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü ve belinden dizlerine doğru çapraz çizgilerle süslü bir elbise vardır. Masanın sağ tarafında ayakta profilden işlenmiş olan figürün sağ elinde yelpaze sol elinde ise atkı (şal?) görülmektedir. Figürün üzerinde ise ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü bir giysi vardır. Kenar süsü olarak bitkiler kullanılmıştır. Sahnenin her iki üst köşelerinde birer hilal motifi işlenmiştir.



Katalog No: 23

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 23

Çizim No: 25

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 850 – 700)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 23 X 9cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 193



İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan tek kademeli sunu masasının üstünde libasyon çömleği yer almaktadır. Masanın sağında ayakta ve profilden işlenmiş bir elinde yay diğer elinde ise kâseyi yukarıya doğru kaldırmış figür olasılıkla kraldır. Kralın(?) başında fes benzeri bir başlık olup başlığın altından omuzlarına doğru uzanan bir örtü görünmektedir. Mühür tahrip olduğundan dolayı yüz uzuvları tam olarak seçilememektedir. Kral ayak bileklerine kadar uzanan uçları püsküllü bir giysi giymiştir. Sunu masasının sol tarafında duran figür de ayakta ve profilden işlenmiştir. Mühür tahrip olduğundan dolayı elinde ne tuttuğu belli olmayan figürün daha önceki örneklerden yola çıkarak muhtemelen bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) tuttuğunu söyleyebiliriz. Kenar süsü olarak her iki figürün arkasında bitki motiflerine yer verilmiştir (Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 193).

Katalog No: 24

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 24

Çizim No:

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 850 – 700)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 17 X 8cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 195.

İkonografyası: Sahnenin merkezindeki sunu masasının üstünde libasyon kabı yer almaktadır. Sunu masasının sağında ayakta ve profilden işlenmiş olan figür muhtemelen kraldır. Kralın(?) yukarıya doğru kaldırdığı elinde diğer örneklerden yola çıkarak olasılıkla kâse diğer elinde ise yay tuttuğunu söyleyebiliriz. Sunu masasının sol tarafında duran figür de ayakta ve profilden işlenmiştir. Bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) vardır. Mührün tahrip olması nedeni ile figürlerin giyim kuşamı seçilememektedir. Sahnede kenar süsü olarak her iki figürün arkasında bitki bezemeleri kullanılmıştır. Sahnenin üst köşelerinde ise yıldız motifleri işlenmiştir. (Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 195).



Katalog No: 25

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 25

Çizim No:

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 850 – 700)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 21 X 9cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 196.

İkonografyası: Tahrip olan mührün merkezindeki iki kademeli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği yer almaktadır. Masanın sağında duran figürün yukarıya doğru kaldırdığı elinde kâse diğer elinde ise yay bulunmaktadır. Sunu masasının sol tarafında duran figür ayakta ve profilden işlenmiştir. Figür bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) vardır. Mührün tahrip olması nedeni ile figürlerin giyim kuşamları seçilememektedir. Sahnede kenar süsü olarak bitki bezemeleri kullanılmıştır. Sahnenin üst köşelerinde ise yıldız motifleri işlenmiştir. (Teissier, 1984: Kat. 158-159, Fig. 196).



Katalog No: 26

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 26

Çizim No: 26

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 850 – 700)

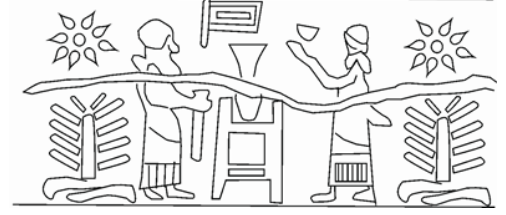
Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 25 X 11cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 197

İkonografyası: Tahrip olan mührün merkezindeki iki kademeli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği yer almaktadır. Masanın sağında ayakta profilden işlenmiş ve elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırmış olan figür muhtemelen kraldır. Kral(?) ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllerle süslenmiş uzun bir elbise giymiştir. Sunu masasının sol tarafında duran figür ayakta ve profilden işlenmiş olup bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) tutmaktadır. Mühür tahrip olduğundan dolayı iki figüründe yüz uzuvları seçilememektedir. Sahnede kenar süsü olarak stilize palmiye ağaçları betimlenmiştir. Ayrıca sahnenin her iki üst köşesinde birer yıldız motifi işlenmiştir. (Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 197)



Katalog No: 27

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 27

Çizim No: 27

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 850 – 700)

Cins: Mermer

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 27 X 11cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 198

İkonografyası: Sahnenin merkezinde bulunan üç kademli sunu masasının üzerinde libasyon çömleği bulunmaktadır. Sunu masasının sol tarafında ayakta ve profilden işlenmiş olan figür olasılıkla kraldır. Kralın(?) başında fes benzeri bir başlık bulunmakta olup saçları fesin altından omuzlarına doğru dökülmektedir. Figür ayak bileklerine kadar inen uzun bir elbise giymiştir. Bu figür sağ elini yukarıya doğru kaldırmış ve sol elinde ise yay bulunmaktadır. Masanın sağ tarafında ise ayakta ve profilden işlenmiş olan figürün saçları uzun olup omuzlarına uzanmaktadır. Üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan bir elbise görülmektedir. Bu figürün bir elinde yelpaze diğer elinde ise atkı (şal?) vardır. Diğer mühür örneklerinden farklı olarak elinde yelpaze ve atkı (şal?) bulunan kişi sunu masasının sağ tarafında, elinde yay ve kâse bulunan sol tarafında işlenmiştir. Sahnenin iki üst köşesinde yıldız görülmektedir (Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 198).



Katalog No: 28

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 28

Çizim No: 28

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 850 – 700)

Cins: Mermer

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 21 X 12cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 199.

İkonografyası: Sahnenin merkezindeki iki kademeli sunu masasının üzerinde libasyon kabı yer almaktadır. Sunu masasının sağında ayakta ve profilden işlenmiş figür olasılıkla kraldır. Figürün sağ elinde kâse sol elinde ise yay vardır. Yüz uzuvları vurgulanmış olan kralın saçları omuzlarına sakalları ise göğsüne dökülmektedir. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen belden kuşaklı uçları püsküllü bir elbise vardır. Masanın solunda bulunan figür ayakta ve profilden işlenmiş olup sağ elindeki kâseyi yukarıya doğru kaldırmıştır. Bu figürün başında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına sakalları göğsüne dökülmektedir. Figür ayak bileklerine kadar inen beli kuşaklı uçları püsküllü bir giysi giymiştir. Sunu masasının her iki tarafında yüz yüze bakan sakallı iki figürün yukarı doğru kalkık ellerinde kâse bulunmaktadır.. İki figürün etrafında çitlemiş büyük kazıklar vardır. Sahnenin üst köşelerinde birer hilal motifi işlenmiştir (Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 199).



Katalog No: 29

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 29

Çizim No: 29

Dönem: Yeni Assur (M.Ö. 850 – 700)

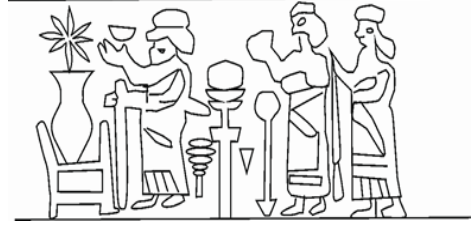
Cins: serpantin

Sergilendiği Yer: Marcopoli Koleksiyonu

Boyut: 20 X 9cm.

Kaynak: Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 202.

İkonografyası: Sahnenin sol tarafında iki kademeli sunu masasının üstünde libasyon çömleği bulunmaktadır. Masanın sağ tarafında arka arkaya 3 figür masaya dönük şekilde sıralanmışlardır. İlk iki figürün sol ellerinde kâseyi yukarıya doğru kaldırmış sağ ellerinde de ise birer asa bulunmaktadır. Elinde kâse olan iki figürün başlarında fes benzeri bir başlık olup saçları omuzlarına dökülmektedir. Öndeki figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü bir elbise vardır. Bu figür ile arkasındaki figür arasında bitkisel bir motif görülmektedir. İkinci figür ise ayak bileklerine kadar uzanan uçları yatay çizgilerle bezenmiş bir elbise giymiştir. En sondaki figürde ayakta ve profilden işlenmiş olup başında fes benzeri bir başlık vardır. Saçları omuzlarına kadar uzanan bu figürün üzerinde ayak bileklerine kadar inen uçları püsküllü ve diz hizasında da yatay çizgilerle süslenmiş bir giysi giymiştir. Sahnenin sol üst köşesinde de bir yıldız betimlemesi yapılmıştır. (Teissier, 1984: Kat. 160-161, Fig. 198).



Katalog No: 30

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 30

Çizim No: 30

Dönem: Yeni Assur (?)

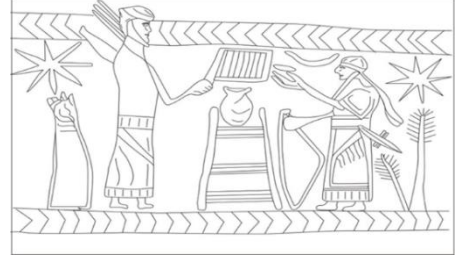
Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: Pierpont Morgan Kütüphanesi koleksiyonu

Boyut: 3.8x1 cm.

Kaynak: Porada & Buchanan, 1948: Fig. 665

İkonografyası: Sahnenin merkezinde üzerinde yukarıya doğru daralan ve üç kademeli bir sunu masası yer almaktadır. Bu sunu masasının hemen üzerinde libasyon töreni ile bağlantılı çömlek bulunmaktadır. Masanın sağ tarafında ayakta ve profilden işlenmiş libasyonu yürüten kral(?) figürü yer almaktadır. Yüz uzuvları vurgulanmış figürün başında fes benzeri bir başlık vardır. Başlığın altında dokumadan bir örtü görülmektedir. Nitekim bu örtünün uzayan kısmı omuzdan aşağı doğru sarkıtılmıştır. Figürün sakalları göğse kadar uzanmaktadır. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen kısa kollu, beli kuşaklı bir elbise vardır. Elbisenin etek kısmı ve etek uçları püsküllerle bezenmiştir. Ayaklar olasılıkla çıplak işlenmiştir. Kral bir elinde kâse diğer elinde ise yay tutmaktadır. Masanın hemen karşısında yine ayakta, profilden işlenmiş ve kralın yüzüne yelpaze tutan görevli yer almaktadır (Porada, 1948: Fig. 665) (Res. 30, Çiz. 30).



Katalog No: 31

Eserin Adı: Silindir Mühür

Resim No: 31

Çizim No: 31

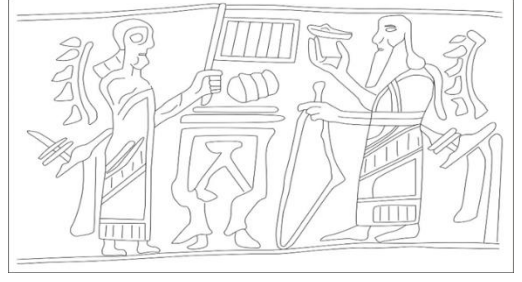
Dönem: Yeni Assur (?)

Cins: Serpantin

Sergilendiği Yer: British Museum

Boyut: 3.65x1.15 cm.

Kaynak: Collon, 1987: Fig. 339



İkonografyası: Sahnenin merkezinde bir sunu masası bulunmaktadır. Boğa ayaklı sunu masasının üzerinde libasyon çömleği yer almaktadır. Masanın sağ tarafında libasyonu gerçekleştiren kral (?) figürü bulunmaktadır. Profilden işlenmiş figürün yüz uzuvları vurgulanmış olup sakalları göğse kadar inmektedir. Başında fes benzeri bir başlık vardır. Bu başlığın altında olasılıkla dokumadan bir başka örtü daha görülmektedir. Keza bu örtünün uzun olan kısmı başın arka tarafından omuzlara doğru sarkıtılmıştır. Üzerinde beli kuşaklı, kısa kollu ve ayak bileklerine kadar uzanan bir elbise vardır. Giysinin yüzeyi dikey çizgilerle ve kıyafetin bitim kısmı püsküllerle bezenmiştir. Ayaklar çıplak işlenmiştir. Kral figürünü bir elinde kase diğer elinde yay tutmaktadır. Masanın diğer tarafında kralın hemen karşısında yelpazeci yer almaktadır. Bu figürde profilden işlenmiş ve yüz uzuvları vurgulanmıştır. Sakalsız olan figürün saçları omuzlara dökülmektedir. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen, beli kuşaklı ve kısa kollu bir kıyafet vardır. Bununda elbisesinin yüzeyi dikey çizgiler ve etek uçları püsküllerle bezenmiştir. Ayaklar çıplak verilmiştir (Collon, 1987: Fig. 339) (Res. 31, Çiz. 31).

5.2.2.1. Değerlendirme

Yeni Assur libasyon ritüellerine, yazılı verilerle birlikte tasvirli eserlerden mühürler üzerinde işlenmiş sahnelerde de rastlamaktayız. Bu mühürler üzerinde işlenmiş sahneler baktığımızda ortada bir sunu masası ve masanın üzerinde libasyon kabı yer almaktadır. Masanın bir tarafında libasyonu gerçekleştiren kral diğer tarafta yelpazeci veya yardımcı görevli yer almaktadır. Bu Sahnelerin libasyon olabileceğini kabartmalarda gördüğümüz gibi (Çiz. 8-9) kralın bir elinde kase diğer elinde ise yayın olması ve sahnelerde tanrı Sin'in sembolü hilal ve tanrıça İştâr'ın sembolü yıldız motiflerinin olmasıdır. Ayrıca bu mühürler üzerinde görülen kaplar ile Urartu Krallığı'nda kullanılan libasyon kaplarının formları benzerdir. Ancak Urartu libasyon ritüellerinde kullanılan kaplar (Gökçe, 2018: Çiz. 2) daha büyük boyutta işlenmiştir. Bu benzerliklerden de yola çıkarak mühürler üzerinde işlenmiş bu sahnelerin libasyon olabileceği düşüncesindeyiz.

Mühürler üzerinde görülen tasvirlerden Yeni Assur sanatının belli standartlar ve kurallar çerçevesinde yapılmış olduğunu anlaşılmaktadır. Mühürler üzerinde işlenmiş libasyon sahnelerinde istisnai durumlar dışında tanrı Sin'in sembolü hilal ve tanrıça İştâr'ın sembolü yıldız motifleri yer almaktadır. Ayrıca daima sahnenin ortasında sunu masası ve masanın üstünde libasyon kabı yer alır. Sağında ve solunda ise genellikle libasyonu gerçekleştiren kral (?) ve hizmetindeki kişiler (hadım ağası, yelpazeci, din görevlisi vs.) yer almaktadır. Libasyon sahnelerinde, ritüeli gerçekleştiren figürler çoğu örnekte ayakta bazı örneklerde ise oturur vaziyette profilden betimlenmişlerdir. Yelpazeci, din görevlisi vs. figürler ise daima ayakta profilden tasvir edilmişlerdir. Bazı mühür örnekleri üzerinde işlenmiş libasyon sahnelerinde sahnenin merkezinde bulunan sunu masasında iki libasyon kabı görülmektedir (Res.14, Res. 19, Res. 20) (Çiz. 16, Çiz. 21, Çiz. 22). Bu durum libasyonun yapılış amacına göre ya da hangi tanrı için libasyon yapılıyorsa onun statüsü ile alakalı olabilir.

Mühürler üzerinde betimlenmiş ve libasyonu gerçekleştiren figürlerin başlarında ise sade ve fes benzeri bir başlık vardır. Bunların kıyafetleri ise daha çok II. Aşşur-nasir-apli ve III. Şulmani-aşerid dönemi kıyafetlerinin özelliklerini sergilemektedir. Bu bağlamda mühür üzerindeki figürlerin kraldan çok olasılıkla veliaht (?) olduğu önerilebilir. Böylelikle bu verilerden Yeni Assur Krallığı'nda libasyon ritüelini gerçekleştirenler arasında bir statü farkı olarak düşünülebilir.

Yeni Assur Dönemi mühürleri üzerinde betimlenmiş libasyon sahneleri incelendiğinde libasyon merasimini gerçekleştiren din görevlilerinin hepsinin erkek olduğu görülmektedir. Yeni Assur Krallığı'nda libasyon törenlerinde kadınların bir rolü var mıydı ? Şimdilik ne dönemin yazılı kaynakları ne de görsel verileri bu konuda bilgi vermemektedir. Dönemin mühür tasvirlerinde libasyon ritüellerinde çömleklerin (kulpsuz) ve kâselerin (kulpsuz) kullanıldığı anlaşılmaktadır.



6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yeni Assur Krallığı'na ait yazılı veriler, kabartmalar ve mühürler libasyon hakkında bilgi vermektedir. Yeni Assur sanatının belli standartlar ve kurallar çerçevesinde yapılmış olduğunu libasyona ilişkin gerek duvar kabartmalarında gerekse mühürler üzerinde görülen tasvirlerden anlaşılmaktadır. Örneğin, mühürler üzerinde işlenmiş libasyon sahnelerinde istisnai durumlar dışında daima sahnenin ortasında sunu masası ve masanın üstünde libasyon kabı yer alır. Sağında ve solunda ise genellikle libasyonu gerçekleştiren kral (?) ve hizmetindeki kişiler (hadım ağası, yelpazeci, din görevlisi vs.) yer almaktadır. Libasyon sahnelerinde, ritüeli gerçekleştiren figürler çoğu örnekte ayakta bazı örneklerde ise oturur vaziyette profilden betimlenmişlerdir. Yelpazeci, din görevlisi gibi figürler ise daima ayakta profilden tasvir edilmişlerdir. Bazı mühür örnekleri üzerinde işlenmiş libasyon sahnelerinde sahnenin merkezinde bulunan sunu masasında iki libasyon kabı görülmektedir (Res.14, Res. 19, Res. 20) (Çiz. 16, Çiz. 21, Çiz. 22). Bu durum hangi tanrı için libasyon yapılıyorsa onun statüsü ile alakalı olabilir. Bazı kabartmalarda libasyon töreni müzik eşliğinde yapılırken mühür üzerindeki betimlemelerde ise böyle bir uygulama ile karşılaşılmamıştır. Yeni Assur libasyon tasvirlerinde sadece erkek figürleri görüyorken Sümer'de libasyonu uygulayan çıplak figürle birlikte (Res. 1) kadın figürler de görülmektedir.

Kabartmalar üzerinde işlenmiş libasyon tasvirlerine baktığımızda ritüelin bazen askeri seferler sonunda (Çiz. 10), bazen askeri seferler esnasında (Res. 8 – 9), bazen de avdan sonra (Çiz. 8, Çiz. 9, Çiz. 11) düzenlenmiş olduğunu görmekteyiz. Kabartmalarda libasyon töreninin krallar tarafından uygulandığını görmekteyiz. Nitekim bu figürlerin kral olduğunu başlarında bulunan tepesi sivri sorguç başlıklardan anlamaktayız. Kralların giysilerinin sade olanları ile birlikte püsküller, rozetler gibi süslemelerle bezenmiş olanları da mevcuttur. Özellikle II. Aşşur-nasir-apli (M.Ö. 883-859), III. Şulmani-aşerid (M.Ö. 858-824) dönemi kıyafetlerinin ve başlıklarının sade; Aşşur-ban-apli (M.Ö. 668-627) dönemi giyim-kuşamının oldukça süslemeli olduğu görülmektedir. Giyim kuşamdaki bu farklılık dönemsel bir ayrımdır. Mühürler üzerinde betimlenmiş ve libasyonu gerçekleştiren figürlerin başlarında ise sade ve fes benzeri bir başlık vardır. Bunların ise daha çok II. Aşşur-nasir-apli ve III.

Şulmani-aşerid dönemi kıyafetlerinin özelliklerini sergilemektedir. Bu bağlamda mühür üzerindeki figürlerin kraldan çok olasılıkla veliaht (?) olduğu önerilebilir. Böylelikle bu verilerden Yeni Assur Krallığı'nda libasyon ritüelini gerçekleştirenler arasında bir statü farkı olarak düşünülebilir. Dönemin yazılı kaynaklarında ilahi yemeklere katılacak ve hizmet edecek kişilerin saf ve temiz olması gerektiği belirtilmektedir. Keza temizlik/saflık ellerin kutsal su ile (*egubbú*) yıkanmasıyla elde edilirdi. Ayrıca saf ve temiz kıyafetler tanrıların huzurunda tapınak uygulamasına katılanlar içinde bir zorunluluktan (Neumann, 2014: 221-222). Bu veri Yeni Assur'da din işleriyle uğraşan kişilerin özel elbiselerinin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında libasyon törenlerini uygulayan kralların ve veliahtların giymiş olduğu kıyafetlerde dini kıyafetler olmalıdır.

Yeni Assur Dönemi kabartma ve mühürleri üzerinde betimlenmiş libasyon sahneleri incelendiğinde libasyon merasimini gerçekleştiren din görevlilerinin hepsinin erkek olduğu görülmektedir. Yeni Assur Krallığı'nda libasyon törenlerinde kadınların bir rolü var mıydı? Şimdilik ne dönemin yazılı kaynakları ne de görsel verileri bu konuda bilgi vermemektedir. Ancak Yeni Assur'un çağdaşları Urartu Devleti'nde (Kellner, 1991: Taf. 67/256, Taf. 68/264-269, Taf. 69/269; Gökçe, 2017: 31) ve Geç Hitit Krallığı'nda (Orthmann, 1971: Taf. 40, Res. d) libasyon ritüellerinde erkeklerin yanı sıra kadın din görevlileri de görülmektedir. Söz konusu arkeolojik verilerden libasyonu gerçekleştiren kral figürlerine yardım eden elemanlarında olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar kralın yelpazecisi, şemsiyecisi ve ok ile yaylarını taşıyan haremağalarıdır. Bu veriler libasyon ritüeli sırasında bir iş bölümünün olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Dönemin tasvirli eserleri (kabartmalar ve mühürler) ile yazılı metinlerinden Yeni Assur'da libasyon ritüellerinde çömleklerin, kavanozların ve kâselerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yeni Assur libasyon ritüellerinde kullanılan kaplar ile Urartu Krallığı'nda kullanılan libasyon kaplarının formları benzerdir. Ancak Urartu libasyon ritüellerinde kullanılan kaplar daha büyük boyutta olup sahnenin merkezinde direk yere bırakılmıştır (Gökçe, 2018: Çiz. 2). Bu büyük boyutlu kaplar dışında Urartular libasyon ritüellerinde boğa başı eklentili kazanlarda kullanmışlardır (Gökçe, 2018: Çiz. 4). Ayrıca yazılı metinlerde geçen "Maqqú A" terimi altın veya gümüşten

libasyon kâsesini tanımlama da kullanılmıştır (Neumann, 2014: 227, dipnot 1378). Bunların yanı sıra Nimrud ve Khorsabad'daki arkeolojik kanıtlar tanrının odasında (cella) libasyon uygulamalarının yapıldığını gösterir. Khorsabad'da tanrılar Sin ve Adad'ın odalarında taş çömlekler bulunmuştur (Neumann, 2014: 370, Fig. 158), (Res. 32). Nimrud'da Kidmuri evinde tanrının odasında zemine oturtulmuş bir mermer kâse bulunmuştur (Neumann, 2014: 382, Fig. 182), (Res. 33). Yine Tell el Rimahda'ki Yeni Assur tapınağında tanrının odasında *in-situ* durumda sırlı bir çömlek ve kazan da ortaya çıkarılmıştır (Neumann, 2014: 385-386, Figs. 188, 190), (Res. 34, Res. 35, Çiz. 32). Keza Khorsabad'da Nabu evinin kazıları sırasında libasyon törenleri yapıldığına dair veriler tespit edilmiştir. Burada yükseltilmiş platformun dış çevresindeki döşeme içinde sığ bir kanal keşfedilmiştir. Loud ve Altman bunun kapak döşeme ile kare bir deliğe boşaltma görünümü verdiğini belirtir (Neumann, 2014: 231). Böylelikle bu verilerden libasyon kapların üretiminde altın, gümüş, taş, mermer ve pişmiş toprak materyalinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu kaplar incelendiğinde bir kısmının su dalgaları ve damla dizileriyle süslendiği, bir kısmının ise bezemesiz olduğu görülmektedir. Bütün bu özellikler Yeni Assur libasyon kaplarında üslup ve teknik olarak farklılıkların olduğunu göstermektedir. Üslup ve teknikteki bu farklılıkların muhtemelen libasyon ritüelinin yapılış amacına göre çeşitlilik göstermiş olduğu düşünülebilir.

Assur ve Urartu'nun yanı sıra Yakındoğu'da libasyon konusu ile ilgili Anadolu'nun MÖ II. bin krallığı Hitit Uygarlığı'nda da önemli verilere sahip olduğu bilinmektedir. Hititler'de libasyon ritüelleri en çok bayram törenlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında büyü, cenaze ve av sonrasında da libasyon yapılmaktadır. Hititlerde libasyon ritüeli öncelikle kral tarafından yapılsa da bazı görevliler tarafından da gerçekleştirilmektedir. Örneğin Hititlerin ünlü bahar bayramında aşçıbaşı, krala libasyon kabını uzatmakta ve kralında eli ile kaba dokunarak libasyon yapma yetkisini aşçıbaşına devrettiği görülmektedir. Libasyonlar öncelikle tanrıya yani onu simgeleyen objeye (çoğunlukla heykel) daha sonra sunağa, tanrılaştırılmış tahta, ocağa, kapıya, kapı sürgülerine, tanrılaştırılmış lire, sütunlara, duvarlara ve pencerelere yapılmaktadır (Sevinç, 2007: 34). Libasyon sıvısı olarak genellikle şarap, bira çeşitleri, bal, yağ ve süt kullanmışlardır (Sevinç, 2007: 35). Bazı özel durumlarda su ve kan kullanılmıştır. Kan özellikle yeraltı tanrılarına, su ise cenaze törenlerinde

libasyon sıvısı olarak uygulanmıştır. Libasyon kabı olarak gaga ağızlı testi, hayvan şeklinde yapılmış ritonlar ve çömllekler kullanılmıştır (Sevinç, 2007: 33-36). Hitit Krallığı'nda libasyon ile alakalı anlattığımız bu ayrıntılar Hitit İmparatorluğu'nun devamı olan Geç Hitit Krallıkları'nda da uygulanmıştır (Darga, 1992: 228, Fig. 233). Yeni Assur libasyon törenleri ile karşılaştıracak olursak Hititlerde libasyon ritüeli bayramlarda, büyü, cenaze ve av sonrasında yapılmaktayken (Sevinç, 2007: 33). Yeni Assur da askeri seferler sonrasında, tahta çıkış töreninde, av sonrasında ve tapınak inşaatı sırasında yapılmaktadır. Ayrıca Hititler de libasyon ritüelini gerçekleştiren kral yetkisini devrederek libasyonun başkası tarafından yapılmasına olanak sağlamaktayken (Sevinç, 2007: 34), Yeni Assur'da bu ritüeli kral veya veliaht(?) tarafından yapılmaktadır. Libasyonda kullanılan sıvılar ise hemen hemen aynıdır. Yeni Assur görsel sanatındaki libasyon betimlemelerine baktığımızda tanrıya sunulan sıvılar sunu masası üzerindeki kaba ve avlanmış hayvanların üzerine doğru akıtılmıştır. Fakat Yeni Assur'un çağdaşı Geç Hitit tasvir sanatında libasyona ilişkin betimlemelerde libasyon sıvısı tanrının önünde, yere veya yerde duran sunu kabını dökülmektedir (Darga, 1992: 227, fig 233; Orthmann, 1976: Taf. 41, Fig. b) Yeni Assur libasyon kapları kulpsuz iken Geç Hitit libasyon törenlerinde kullanılan kaplar kulpludur (Orthmann, 1976: Taf. 41, Fig. c-f; Işık, 2003: 29, Res. 10) Ayrıca libasyonu gerçekleştiren figürlerin giyim kuşamlarının da farklı olduğunu görmekteyiz.

Yeni Assur Dönemi'ne ait tasvirli ve yazılı verilerden libasyon ritüeli sırasında kullanılan sıvılar hakkında da bilgi edinebilmekteyiz. Kral Assur – Nasir – Pal Dönemi'ne ait yazıta baktığımızda libasyon töreninin tapınakta yapıldığını ve libasyon sıvısı olarak şarap kullanıldığını görmekteyiz. Kral Adad Nirari Dönemi yazıtında ise libasyon ritüelinin tahta yükseliş törenlerinde de uygulandığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca yazıtta, libasyon ritüelinde sunu sıvısı olarak biranın kullanıldığı belirtilmiştir. Ninive Kuzey Sarayı Oda S kabartmasında kral Aşşur-ban-apli'nin aslanlara düzenlediği libasyon töreninde kralın elinde bulunan kâsedan aslanların üzerine bir sıvı akarken betimlenmiştir (Çiz. 11). Yine aynı kral dönemine ait bir yazıtta da av tanrıları için düzenlenen libasyonda şarap kullanıldığından söz edilmektedir (Watanabe, 1992: 92-93). Ayrıca Yeni Assur kralı Sennacherib dönemine ait bir yazıtta bu konuda bilgi vermektedir. Kral yazıtta nehir suyuymuş gibi akitu-evinin temelleri üzerine aromatik Şamnu (yağ) ve igulu-yağı saçtığını belirtir

(Luckenbill, 1924: 138 f., 48-55). Bunların yanı sıra Yeni Assur'un çağdaşı Urartu Krallığı'na ait merkezlerden Karmir Blur'da *susi*'ye ait bir taş bloğu üzerinde kurban kanı ile yapılan bir adaktan söz edilir (Diakonoff 1991: 14, 16). Söz konusu bu veriden yola çıkılarak şarabın yanı sıra kurban kanının da libasyon ritüelinde kullanıldığı ifade edilmiştir (Batmaz 2013: 803). Yine Uruk'da bulunmuş Seleucid tabletleri de libasyon ritüelinde kullanılan sıvılar hakkında bilgi verilmektedir. Yazıtta libasyon ritüelinin tüm türlerin aromatik tohumları, bira, şarap, süt, bal ve yağ ile yapıldığına dair ibareler geçmektedir (Neumann, 2014: Fig. 154-155). Söz konusu verilerden Yeni Assur'da libasyon ritüellerinde çoğunlukla şarabın ve yağın kullanıldığı anlaşılmaktadır. Belirttiğimiz bu sıvıların yanı sıra Assurlular'ın libasyon törenlerinde süt, bal, bira ve hayvan kanı da kullanmış oldukları tahmin edilebilir. Dahası bunun Sümer'den beri süre gelen ve Assur İmparatorluk Çağı'nda da örnekleri bilinen bir gelenek olduğu da söylenebilir (Linssen, 2004: 132, 156, 159-161; Bertman, 2003: 230).

Dönemin bazı kabartmaları üzerinde betimlenmiş libasyon sahnelerinde ritüelin müzik eşliğinde yapıldığı görülmektedir (Çiz. 8-10). Libasyon sahnelerinde yelpazecinin hemen gerisinden gelen erkek müzisyenler lir çalarken işlenmişlerdir. Assurlular libasyon ritüeli esnasında zaman zaman neden müziğe ihtiyaç duydu? Şimdilik yazılı kaynakların bu konudaki eksikliğinden dolayı bu soruyu cevaplamak zor görünmektedir. Ancak eldeki veriler Assurluların dini yaşamlarında gerçekleştirdikleri bazı ritüelleri müzik eşliğinde de yaptıklarını göstermesi açısından önemlidir. Bu geleneğin Mezopotamya'da III. binden itibaren var olduğu bilinir. Böylelikle Assur'da müziğin günlük eğlence aktivitesi olmasının yanı sıra dinsel boyutunun da olduğunu öğrenmekteyiz.

Yeni Assur Krallığı'nda libasyonun hangi alanlarda ve hangi olaylar sonrasında uygulandığını dönemin tasvirli eserleri (kabartmalar, mühürler) ile yazılı kaynaklarında kısmen de olsa öğrenebilmekteyiz. Yeni Assur krallığında tahta geçiş törenlerinde libasyon yapıldığını Adad Nirari dönemine ait yazılı kaynakta açıktır. Yazıtta, "Onun yükselen taht lortluğuyla kutsal yerlerde öküzler kurban ederek, en iyi bira ile libasyon yaptı. Dağların kutsal şekerli biralarını sunarak tamamladı" ibaresi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Yeni Assur dönemi kabartmalarında işlenmiş av sahneleri ve yazılı kaynaklarında avlanmaya geçen metinler ile yerleşim yerlerinde ele

geçen yabani hayvan kalıntıları söz konusudur (Sürün, 2017). Bu veriler Yeni Assur Devleti'nde avlanmanın gerçekleştirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Keza Kral II. Assur-nasir-apli ve Kral Assur-ban-apli dönemine ait kabartmalardan avlanma sonrasında av tanrılarına şükranlarını sunmak için özellikle aslan ve yabani boğalara kral başkanlığında libasyon düzenledikleri görülmektedir (Çiz. 8, Çiz. 9, Çiz. 11). Ayrıca Yeni Assur Devleti'nin yayılma politikası çerçevesinde çevre bölgelere düzenli olarak askeri seferler düzenledikleri bilinmektedir. Nitekim bu askeri seferler neticesinde hem başarılar elde etmiş hem de çok sayıda ganimetten gelir sağlamıştır. Nitekim Assurluların askeri amaçlı düzenlenen dini merasimler gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Bu tip merasimlerde libasyon törenleri de yapılmıştır. Bunun en güzel örneğini III. Shalmanasar dönemine ait Balawat tunç kapı kabartmalarından öğrenmekteyiz (Çiz. 10). Yazılı kaynaklardan Yeni Assur Krallığı'nda tapınakların inşası sırasında dini ayinlerin yapıldığını öğrenmekteyiz. Nitekim bu dini ayinler içerisinde libasyon ritüelide yer almaktadır. Bunun en güzel örneği Sennacherib dönemine ait bir yazıtta geçmektedir. Kral yazıtta; nehir suyuymuş gibi akıtu-evinin temelleri üzerine aromatik Şamnu (yağ) ve igulu-yağı saçtığını ve libasyon ritüelini gerçekleştirdiğini ifade eder (Luckenbill, 1924: 138 f., 48-55). Yeni Assur'un çağdaşı Urartu Krallığı'nda hayat ağacı ve stel ile yapılan ayinler, gömü ayinleri, baharın gelişi ve tarımsal faaliyetler esnasında da hayvan kurbanı ile birlikte libasyon töreninin de gerçekleştirildiği bilinmektedir (Kellner 1991: Taf. 70-71/282; Baştürk 2006: 86-87; Çavuşoğlu, 2014: 43; Salvini, 2008: 129, yazıt no. A3-1 Traduzione). Ayrıca Ayanis Kalesinin tapınak alanında çıkarılan bazı silahlar, küpler, kemik nesneler ve kazan içerisinde akdarı bulunmuştur. Bulunan akdarı muhtemelen Urartu dini merasimlerinde tanrıya sunulmuştur (Çilingiroğlu 2004: 258). Urartu'daki bu uygulamalar şimdilik Yeni Assur Krallığı'nda bilinmemektedir. Yine de elde her ne kadar veri bulunmasa da Urartu'daki bu uygulamanın olasılıkla Yeni Assur Krallığı'nda da olduğu düşünülebilir.

Sonuç olarak, Yeni Assur dini yaşamında birçok tapınım ile birlikte libasyonun da önemli bir yerinin olduğu anlaşılmaktadır. Kabartmalar ve mühürler üzerinde işlenmiş sahnelerden libasyon ritüelinin erkekler (kral ve veliaht) tarafından yapıldığı görülmektedir. Söz konusu bu erkek figürleri libasyondan sorumlu din görevlileri olmalıdır. Ayrıca bu sahnelerde libasyonu gerçekleştiren figürlerin

yardımcıları da (yelpazeci, silahlarını taşıyan ve şemsiyesini tutan haremağaları, müzisyenler) yer almaktadır. Libasyon ritüellerinde kâse, vazo, kavanoz ve çömlek gibi kaplar kullanılmıştır. Bu kaplar kendi içinde malzeme, üslup ve yapım tekniği olarak farklılıklar göstermektedir. Kaplardaki bu durum libasyon ritüelinin yapılma amacının çeşitliliğini bağlanabilir. Yazılı veriler Yeni Assur libasyon törenlerinde şarap, yağ ve bira çeşitlerinin kullanıldığı konusunda bilgi vermektedir. Arkeolojik verilerden Yeni Assurluların libasyon ritüelini, tahta geçiş törenlerinde, av sonrası, askeri seferler sonrası ve tapınak inşaatı sırasında düzenledikleri anlaşılmaktadır. Ancak şimdilik elde her ne kadar bu konu ile ilgili arkeolojik veri bulunmasa da Yeni Assurlular çağdaşı Urartu'da olduğu gibi libasyonu baharın gelişi, tarımsal faaliyetler ve ölü gömme törenlerinde de düzenlemiş olmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Barnett, R. D. (1958). *Assyrische Palastreliefs*, (First Publishes). Artia.
- Barnett, R. D., ve Lorenzini, A. (1975). *Assyrische Sculpturen in the British Musuem*, (First Publishes). Bongers.
- Baştürk, M. B., (2006). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Din ve Dini Ayinlerin Urartu Krallığı'ndaki Toplumsal ve Siyasal Rolü*, İzmir.
- Batmaz, A. (2013). “Urartu Dininde Kurban Kavramı ve Kurban Uygulamaları”, *Belleten LXXVII/280*: 801-832.
- Bertman, S. (2003). *Handbook To Life In Ancient Mesopotamia*, Printed in the United States of America.
- Boehmer, R. M. (1965). *Die Entwicklung der Glyptic wahrend der Akkad-Zeit*, London.
- Cole, S. W., ve Machinist, P. (1998). *Letters from Priests to the Kings Esarhaddon and Assurbanipal*, (First Publication). Helsinki: Helsinki University Press.
- Collon, D. (1982). *Catalogue of the Western Asiatic Seals in the British Museum, Cylinder Seal II*, London.
- Collon, D. (1987). *First Impressions Cylinder Seals in the Ancient Near East*, British Museum Publications, London.
- Collon, D. (1995). *Ancient Near Eastern Art*, University Of California Press, Los Angeles.
- Çavuoğlu, R. (2014). *Urartu Kemerler/Urartu Belts*, Rezan Has Müzesi Yayınları, İstanbul.
- Çilingiroğlu, A. (2004) “Silah, Tahum ve Ateş”, *Anadolu'da Doğdu - 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan / Festschrift für Fahri Isik zum 60. Geburtstag*, İstanbul, s. 257-267.
- Darga, M. (1992). *Hitit Sanatı*, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul.

- Diakonoff, I. M., (1991). "Sacrifices in the City of Teiseba (UKN 448)-Lights on the Social History of Urartu", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 21: ss. 13-21.
- Gökce, B. (2017). "Urartu Krallığı'nda Din Görevlileri", *Belleten LXXXI/290*: ss. 23-42.
- Gökce, B. (2018). "Urartu'da Libasyon Üzerine Bazı Düşünceler", *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*: ss.55-62.
- Grayson, A. K. (1991). *Assyrian Rulers of the Early First Millennium BCI (1114-859 BC)*, University of Toronto Press, Canada.
- Işık, E.E. (2003). *Hititlerde Bir Kült Objesi Olan Boğa Başı Ve Boynuzu Formunun Çağdaş Seramik Yorumları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kellner, H. J. (1991). *Gürtelbleche aus Urartu*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Köroğlu, K. (2006). *Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kuhrt, A. (2010). *Eski Çağ'da Yakındoğu Yaklaşık M.Ö. 3000-330 Cilt II*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Linssen, M. J. H. (2004). *The Cults Of Uruk And Babylon The Temple Ritual Text As Evidence For Hellenistic Cult Practises*, Printed In The Netherlands, Boston.
- Luckenbill, D. D. (1924). *Ancient Records of Assyria and Babylonia I*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Neumann, K. A. (2014). *Resurrected and Reevaluated: The Neo-Assyrian Temple as a Ritualized and Ritualizing Built Environment*, Berkeley.
- Orthmann, W. (1976). *Untersuchungen zur späthethitischen Kunst (Book Review)*, *Orientalistische Literaturzeitung*, 71(4), 352.
- Porada, E., Buchanan, B. (1948), *Corpus of Near Eastern Seals in North American Collections I. The Collection of the Morgan Library*, Wahington: Pantheon.
- Salvini, M. (2008). *Corpus Dei Testi Urartei Vols. 1, 2 and 3*, Istituto di Studi Civiltà dell' Egeo e Del Vicino Oriente, Rome.

Sever, E. (1993). *Assur Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Sevin, V. (1999). *Yeni Assur Sanatı I Mimarlık*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Sevin, V. (2010). *Assur Resim Sanatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Sevinç, F. (2007). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Bilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi, *Hititlerde Ölülere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar*, Ankara.

Sürün, Y. (2017). *Arkeolojik Veriler Işığında Yeni Assur Krallığı'nda Av ve Avcılık*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.

TEISSIER, B. (1984). *Ancient Near Eastern Cylinder Seals From the Marcopoli Collection*, University of California Press, California.

Watanabe, C. (1992). "A Problem in the Libation Scene of Ashurbanipal", *Cult and Ritual in the Ancient Near East*, (Ed. H.I.H. P. T. Mikasa), Wiesbaden: pp. 91-104.

E – Kaynaklar

<https://nereye.com.tr/eskicag-kulturlerinde-dunya-insanin-yaratilisi-bolum-1-sumerler/antik-sumer/> (Erişim Tarihi: 10.06.2019, Saat: 23.57).

<https://tr.pinterest.com/pin/390476230188082545/> (Erişim Tarihi: 10.06.2019, Saat: 23.29).

RESİM ÇİZİM VE HARİTALARIN LİSTESİ

Resim 1: Tanrı ve tapınak önünde libasyonu gerçekleştiren çıplak figür (Collon, 1995: 74, Fig. 57).

Resim 2: Enheduanna'nın diski üzerindeki libasyon örneği (<https://tr.pinterest.com/pin/390476230188082545/>).

Resim 3: Yeni Sümer Döneminde libasyon ritüellerinde sunakların bitki ile betimlenmesi örneği (<https://nereye.com.tr/eskicag-kulturlerinde-dunya-insaninyaratilisi-bolum-1-sumerler/antik-sumer/>).

Resim 4: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 648).

Resim 5: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 373).

Resim 6: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesinde libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Collon, 1982: Fig. 226).

Resim 7: İsin – Larsa dönemine ait libasyon sahnesinde, libasyon sıvısı küçük bir kaba uygulanmaktadır (Porada, 1948: XLVI, Fig. 299).

Resim 8: Dur-Şarru-Kin sarayı daire duvarı kabartmasında libasyon töreni (Sevin, 2010: 139, Res. 165).

Resim 9: Ninive sarayı kral dairesi Duvar kabartmasında libasyon töreni (Sevin, 2010: 163, Res. 193).

Resim 10: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 190).

Resim 11: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 191).

Resim 12: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 192).

Resim 13: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 203).

Resim 14: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 204).

Resim 15: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 666).

Resim 16: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 670).

Resim 17: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 206).

Resim 18: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 207).

Resim 19: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 165, Fig. 210).

Resim 20: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 671).

Resim 21: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 667).

Resim 22: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 668).

Resim 23: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 193).

Resim 24: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 195).

Resim 25: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 196).

Resim 26: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 197).

Resim 27: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 198).

Resim 28: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 199).

Resim 29: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 202).

Resim 30: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 665).

Resim 31: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Collon, 1987: Fig. 339).

Resim 32: Khorsabad'da tanrılar Sin ve Adad'ın odaları (Neumann, 2014: 370, Fig. 158).

Resim 33: Nimrud'da Kidmuri evinde tanrının odasında zemine oturtulmuş bir mermer kâse (Neumann, 2014: 382, Fig. 182).

Resim 34: Tell el Rimahda'ki Yeni Assur tapınağında tanrının odasında libasyon ile alakalı çömlek (Neumann, 2014: 385, Fig. 188).

Resim 35: Tell el Rimahda'ki Yeni Assur tapınağında tanrının odasında libasyon ile alakalı çömlek (Neumann, 2014: 386, Fig. 190).

Çizim

Çizim 1: Tanrı ve tapınak önünde libasyonu gerçekleştiren çıplak figür (Collon, 1995: 74, Fig. 57'den yeniden çizim).

Çizim 2: Enheduanna'nın diski üzerindeki libasyon sahnesi (<https://tr.pinterest.com/pin/390476230188082545/>).

Çizim 3: Yeni Sümer Döneminde libasyon ritüellerinde sunakların bitki ile betimlenmesi örneği (<https://nereye.com.tr/eskicag-kulturlerinde-dunya-insaninyaratilisi-bolum-1-sumerler/antik-sumer/>).

Çizim 4: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 648'den yeniden çizim).

Çizim 5: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 373'den yeniden çizim).

Çizim 6: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesinde libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Collon, 1982: Fig. 226'dan yeniden çizim).

Çizim 7: İsin – Larsa dönemine ait libasyon sahnesinde, libasyon sıvısı küçük bir kaba uygulanmaktadır (Porada, 1948: XLVI, Fig. 299'dan yeniden çizim).

Çizim 8: Nimrud Kuzeybatı Sarayı Taht Odası Kabartmalarında libasyon töreni (Barnett ve Lorenzini, 1975: Fig. 35'den yeniden çizim).

Çizim 9: Nimrud Kuzeybatı Sarayı Taht Odası Kabartmalarında libasyon töreni (Sevin, 2010: 36, Res. 32'den yeniden çizim).

Çizim 10: Balawat Kapısı Kabartmaları Band I'de libasyon ritüeli (Neumann, 2014: 376, Fig. 170'den yeniden çizim).

Çizim 11: Ninive Kuzey Sarayı Oda S Kabartmasında libasyon ritüeli (Barnett, 1958: Fig. 90, B.M. Nr. 124886/7'den yeniden çizim).

Çizim 12: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 190'dan yeniden çizim).

Çizim 13: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 191'den yeniden çizim).

Çizim 14: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 192'den yeniden çizim).

Çizim 15: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 203'den yeniden çizim).

Çizim 16: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 204'den yeniden çizim).

Çizim 17: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 666'dan yeniden çizim).

Çizim 18: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 670'den yeniden çizim).

Çizim 19: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 206'dan yeniden çizim).

Çizim 20: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 207'den yeniden çizim).

Çizim 21: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 165, Fig. 210'dan yeniden çizim).

Çizim 22: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 671'den yeniden çizim).

Çizim 23: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 667'den yeniden çizim).

Çizim 24: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 668'den yeniden çizim).

Çizim 25: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 193'den yeniden çizim).

Çizim 26: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 197'den yeniden çizim).

Çizim 27: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 198'den yeniden çizim).

Çizim 28: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 199'dan yeniden çizim).

Çizim 29: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 202'den yeniden çizim).

Çizim 30: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 665'den yeniden çizim).

Çizim 31: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Collon, 1987: Fig. 339'dan yeniden çizim).

Çizim 32: Tell el Rimahda'ki Yeni Assur tapınağında tanrının odasında libasyon ile alakalı çömlek (Neumann, 2014: 386, Fig. 190).

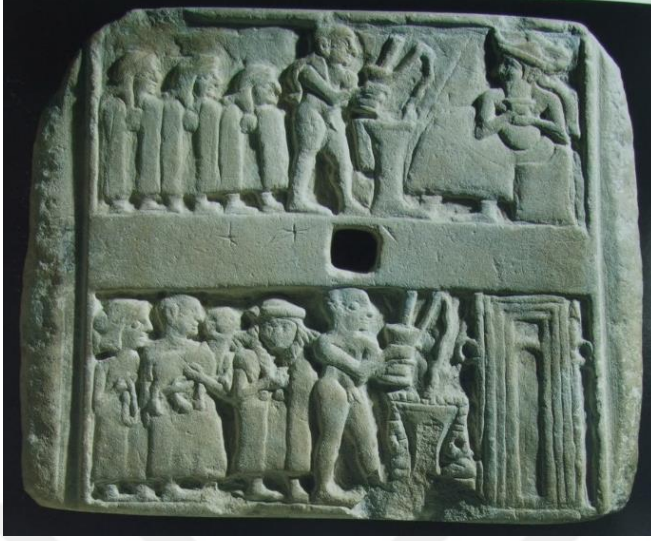
Harita

Harita 1: Yeni Assur Krallığı'nın çekirdek bölgesi (Sürün, 2017: Hrt. 1)

Harita 2: Mezopotamya ve çevresi (Sürün, 2017: Hrt. 2)



EKLER



Resim 1: Tanrı ve tapınak önünde libasyonu gerçekleştiren çıplak figür (Collon, 1995: 74, Fig. 57).



Resim 2: Enheduanna'nın diski üzerindeki libasyon sahnesi (<https://tr.pinterest.com/pin/390476230188082545/>).



Resim 3: Yeni Sümer Döneminde libasyon ritüellerinde sunakların bitki ile betimlenmesi örneği (<https://nereye.com.tr/eskicag-kulturlerinde-dunya-insanin-yaratilisi-bolum-1-sumerler/antik-sumer/>).



Resim 4: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 648).



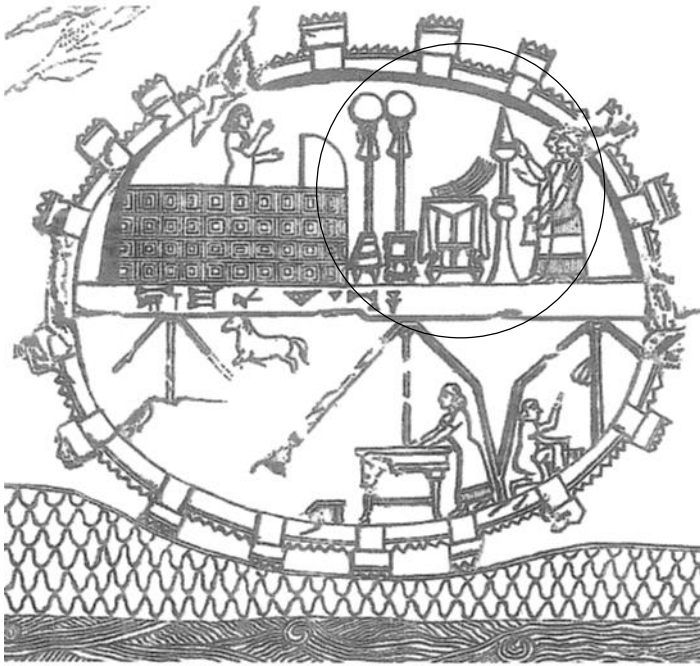
Resim 5: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 373).



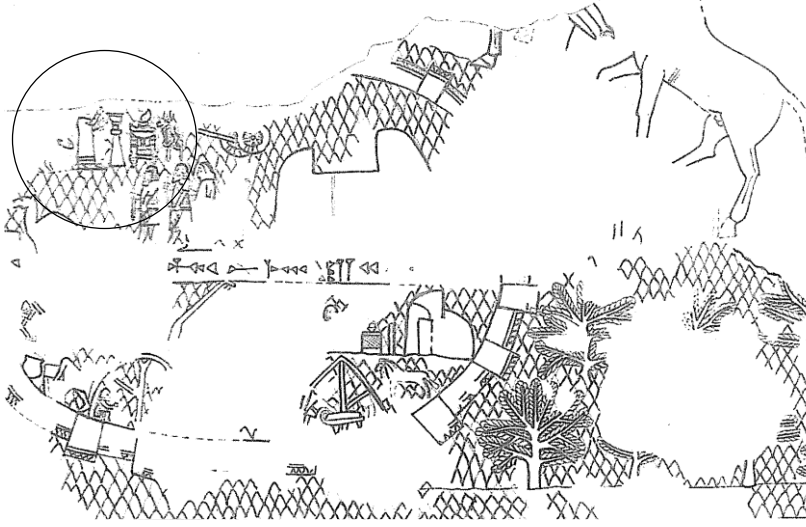
Resim 6: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesinde libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Collon, 1982: Fig. 226).



Resim 7: İsin – Larsa dönemine ait libasyon sahnesinde, libasyon sıvısı küçük bir kaba uygulanmaktadır ((Porada, 1948: XLVI, Fig. 299).



Resim 8: Dur-Şarru-Kin sarayı daire duvarı kabartmasındaki ordugâh betimlemesi içerisinde libasyon töreni (Sevin, 2010: 139, Res. 165).



Resim 9: Ninive sarayı kral dairesi Duvar kabartmasındaki ordugâh betimlemesi içerisinde libasyon töreni (Sevin, 2010: 163, Res. 193).



Resim 10: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 190).



Resim 11: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 191).



Resim 12: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 192).



Resim 13: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 203).



Resim 14: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 204).



Resim 15: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig 666).



Resim 16: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig 670).



Resim 17: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 206).



Resim 18: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 207).



Resim 19: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 165, Fig. 210).



Resim 20: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 671)



Resim 21: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 667).



Resim 22: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 668)



Resim 23: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 193).



Resim 24: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 195).



Resim 25: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 196).



Resim 26: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 197).



Resim 27: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 198).



Resim 28: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 199).



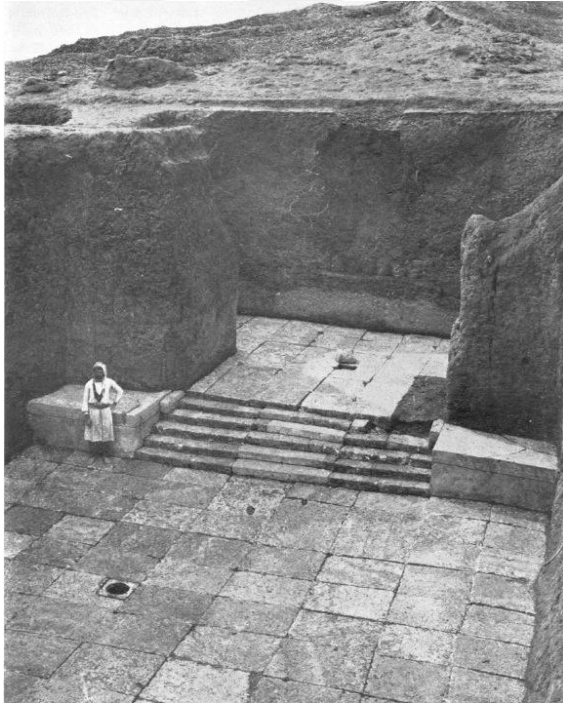
Resim 29: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 202).



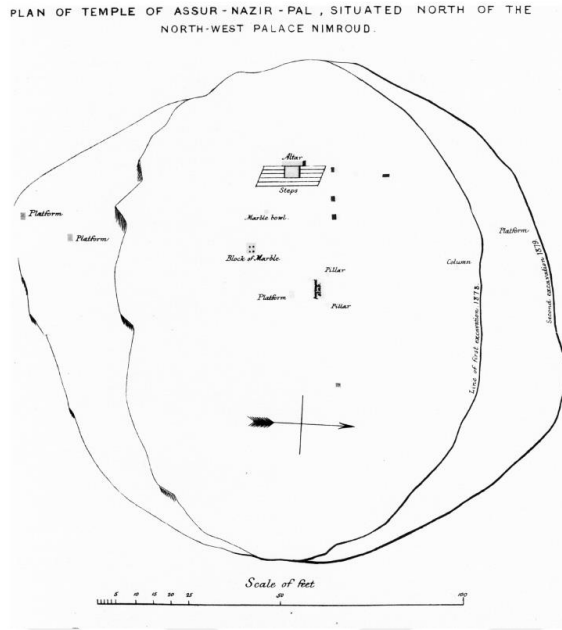
Resim 30: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 665).



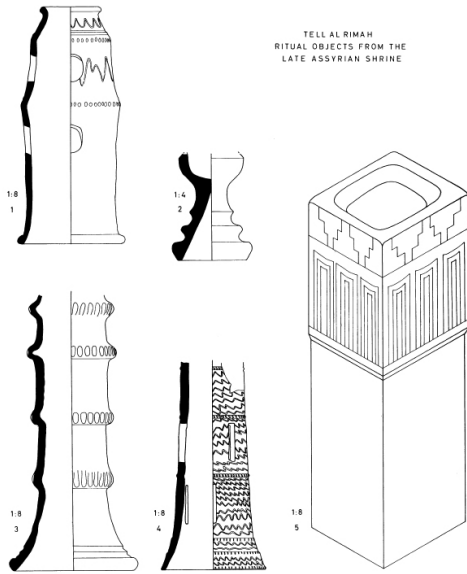
Resim 31: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Collon, 1987: Fig. 339).



Resim 32: Khorsabad'da tanrılar Sin ve Adad'ın odaları (Neumann, 2014: 370, Fig. 158).



Resim 33: Nimrud'da Kidmuri evinde tanrının odasında zemine oturtulmuş bir mermer kâse (Neumann, 2014: 382, Fig. 182).



Resim 34: Tell el Rimahda'ki Yeni Assur tapınağında tanrının odasında libasyon ile alakalı çömlek (Neumann, 2014: 385, Fig. 188).



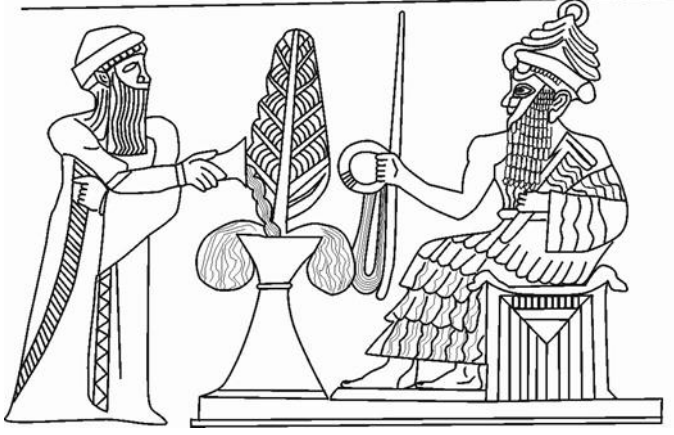
Resim 35: Tell el Rimahda'ki Yeni Assur tapınağında tanrının odasında libasyon ile alakalı çömlek (Neumann, 2014: 386, Fig. 190).



Çizim 1: Tanrı ve tapınak önünde libasyonu gerçekleştiren çıplak figür (Collon, 1995: 74, Fig. 57'den yeniden çizim).



Çizim 2: Enheduanna'nın diski üzerindeki libasyon sahnesi (<https://tr.pinterest.com/pin/390476230188082545/>).



Çizim 3: Yeni Sümer Döneminde libasyon ritüellerinde sunakların bitki ile betimlenmesi örneği (<https://nereye.com.tr/eskicag-kulturlerinde-dunya-insanin-yaratilisi-bolum-1-sumerler/antik-sumer/>).



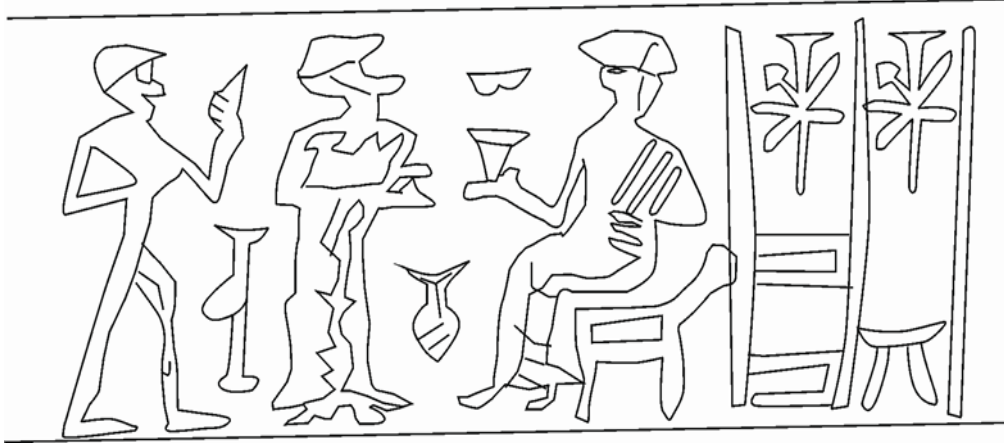
Çizim 4: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 648).



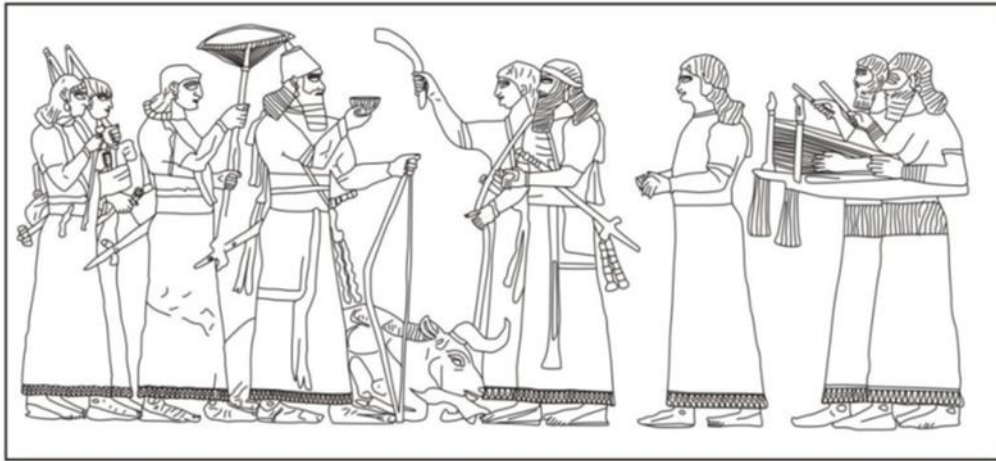
Çizim 5: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesi libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Boehmer, 1965: Fig. 373).



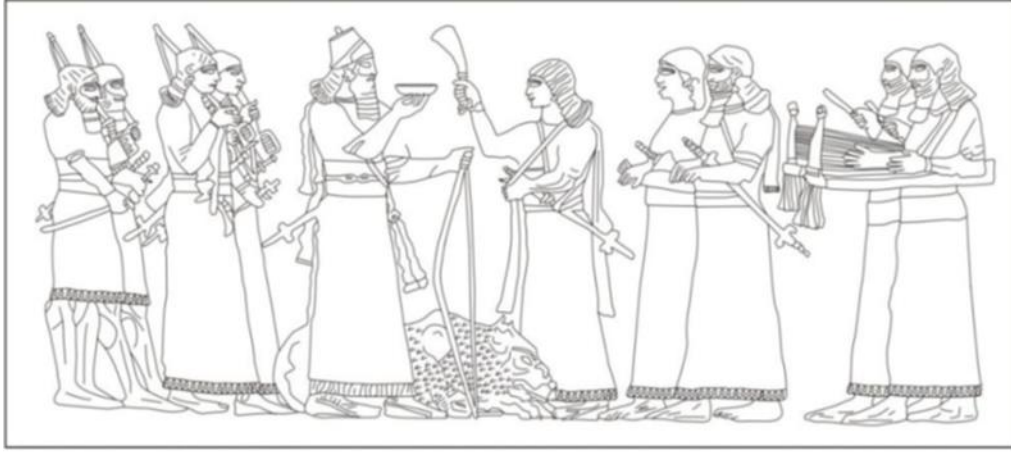
Çizim 6: Akkad Dönemi mührü üzerindeki libasyon sahnesinde libasyon sıvısı altar üzerine uygulanmaktadır (Collon, 1982: Fig. 226).



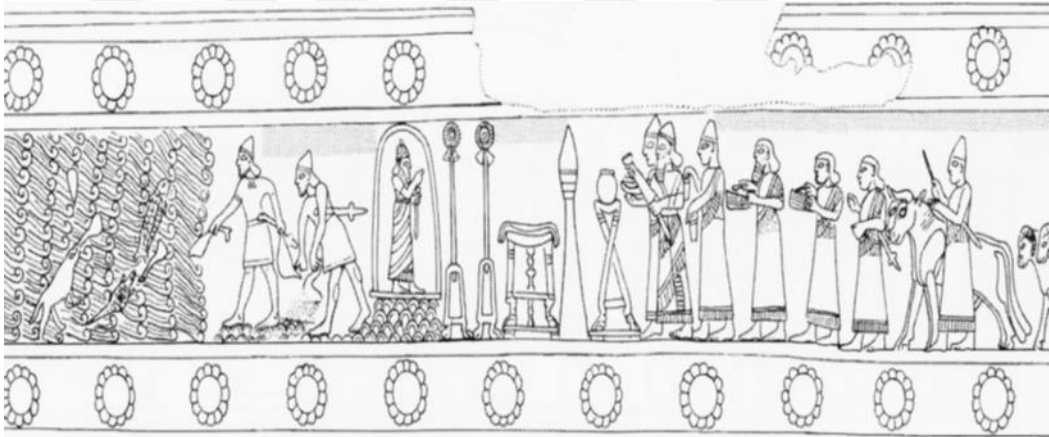
Çizim 7: İsin – Larsa dönemine ait libasyon sahnesinde, libasyon sıvısı küçük bir kaba uygulanmaktadır ((Porada, 1948: XLVI, Fig. 299).



Çizim 8: Nimrud Kuzeybatı Sarayı Taht Odası Kabartmalarında libasyon töreni (Barnett ve Lorenzini, 1975: Fig. 35'den yeniden çizim).



Çizim 9: Nimrud Kuzeybatı Sarayı Taht Odası Kabartmalarında libasyon töreni (Sevin, 2010: 36, Res. 32'den yeniden çizim).



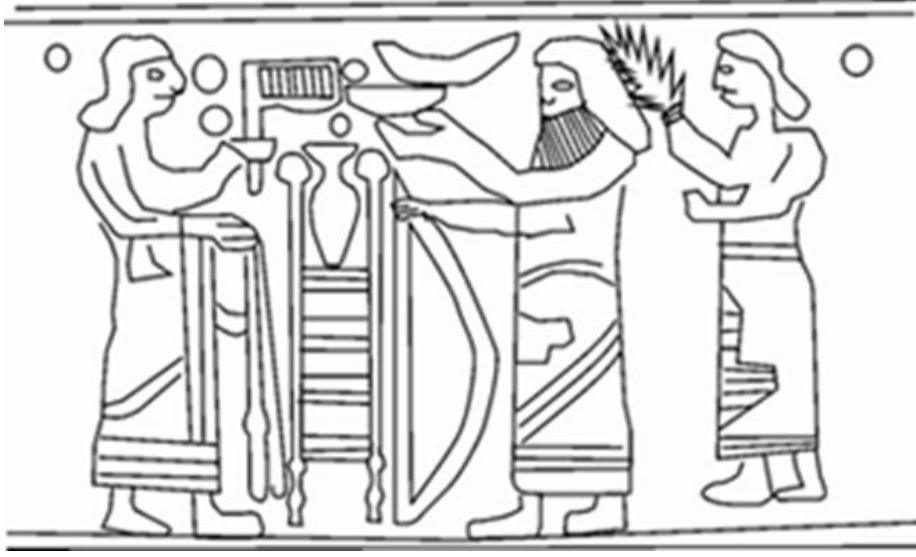
Çizim 10: Balawat Kapısı Kabartmaları Band I'de libasyon ritüeli (Neumann, 2014: 376, Fig. 170'den yeniden çizim).



Çizim 11: Ninive Kuzey Sarayı Oda S Kabartmasında libasyon ritüeli (Barnett, 1958: Fig. 90, B.M. Nr. 124886/7'den yeniden çizim).



Çizim 12: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 190'dan yeniden çizim).



Çizim 13: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 191’den yeniden çizim).



Çizim 14: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 192’den yeniden çizim).



Çizim 15: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 203'den yeniden çizim).



Çizim 16: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 163, Fig. 204'den yeniden çizim).



Çizim 17: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig 666'dan yeniden çizim).



Çizim 18: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig 670'den yeniden çizim).



Çizim 19: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teıssier, 1984: Kat. 163, Fig. 206'dan yeniden çizim).



Çizim 20: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teıssier, 1984: Kat. 163, Fig. 207'den yeniden çizim).



Çizim 21: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 165, Fig. 210'dan yeniden çizim).



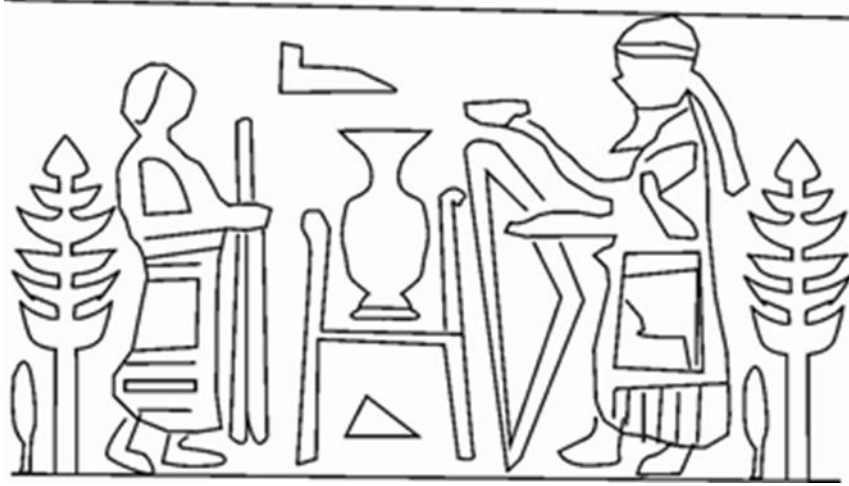
Çizim 22: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 671'den yeniden çizim).



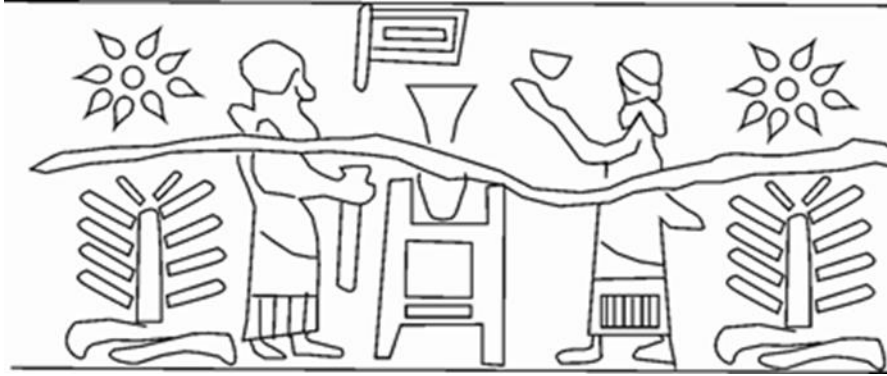
Çizim 23: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 667'den yeniden çizim).



Çizim 24: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 668'den yeniden çizim).



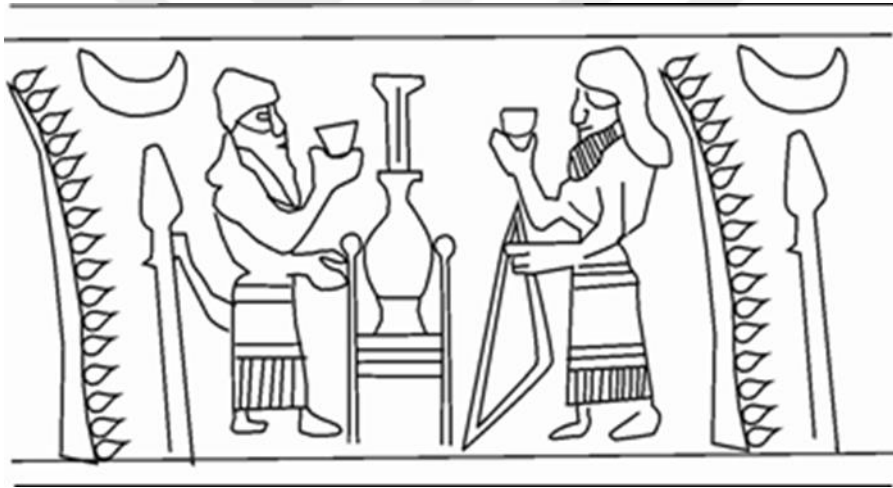
Çizim 25: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 159, Fig. 193'den yeniden çizim).



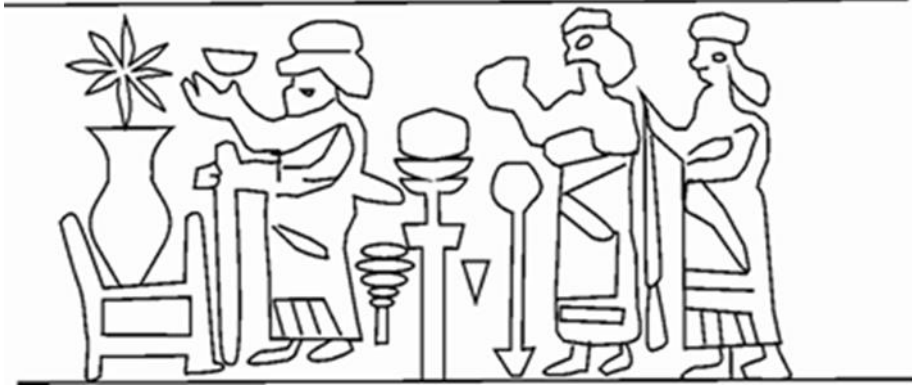
Çizim 26: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 197).



Çizim 27: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 198).



Çizim 28: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 199).



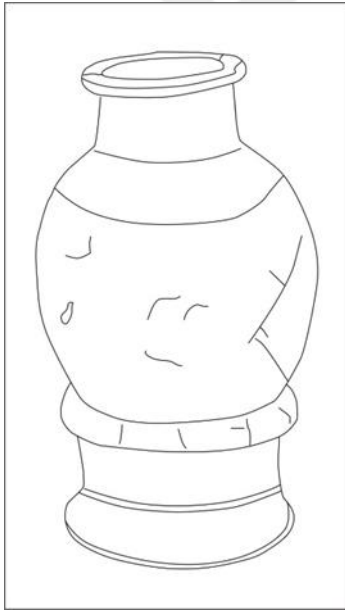
Çizim 29: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Teissier, 1984: Kat. 161, Fig. 202).



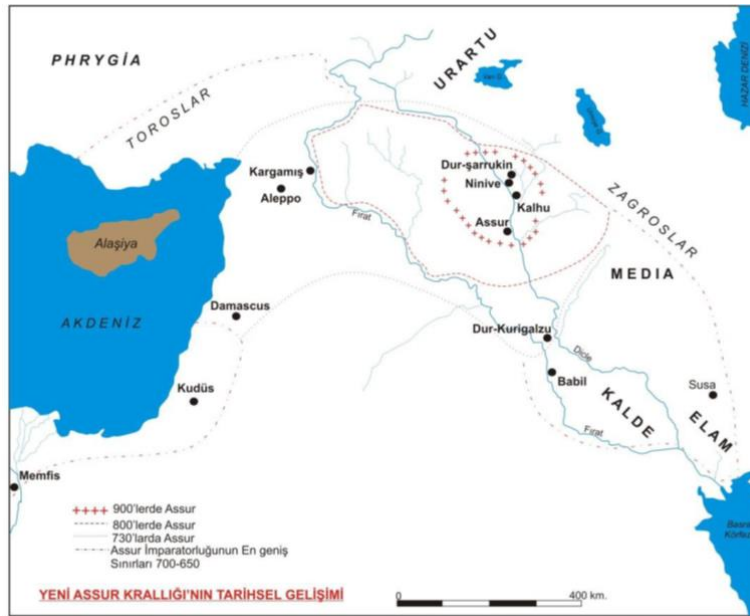
Çizim 30: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Porada, 1948: Fig. 665).



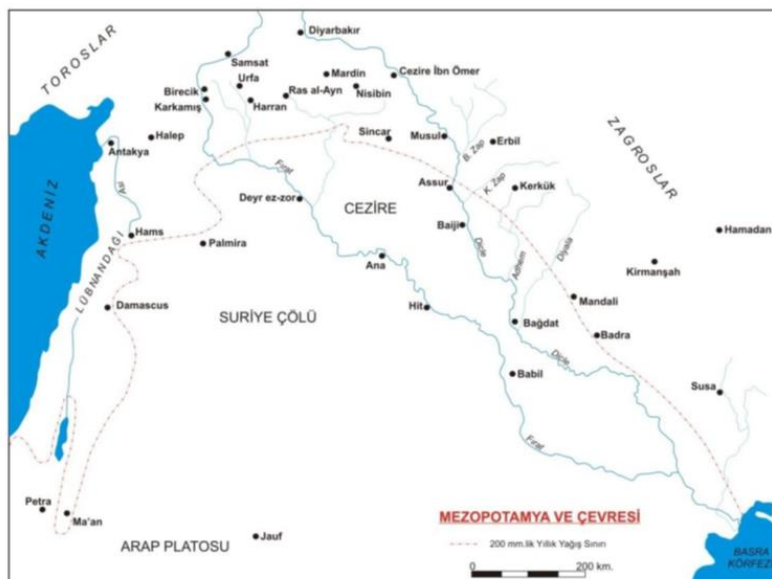
Çizim 31: Silindir mühür üzerinde betimlenmiş libasyon ritüeli (Collon, 1987: Fig. 339).



Çizim 32: Tell el Rimahda'ki Yeni Assur tapınağında tanrının odasında libasyon ile alakalı çömlek (Neumann, 2014: 386, Fig. 190).



Harita 1: Yeni Assur Krallığı'nın çekirdek bölgesi (Sürün, 2017: Hrt. 1)



Harita 2: Mezopotamya ve çevresi (Sürün, 2017: Hrt. 2).

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı: AŞAN, Emrullah
Uyruğu: T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri: 17/09/1994, Şırnak/Beytüşşebap
Telefon: 05462479643
Faks:
E-mail: emrlhasan73.65@gmail.com



Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora		
Yüksek Lisans	Arkeoloji	
Lisans	Arkeoloji	2016

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014	Çavuştepe Kalesi Kazısı	Çizim-Belgeleme
2015	Çavuştepe Kalesi Kazısı	Çizim-Belgeleme

Yabancı Dil

İngilizce (orta seviye)

Yayınlar:

Hobiler:



VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

21/06/2019

Tez Başlığı / Konusu:

“YAZILI BELGELER VE TASVİRLİ ESERLER İŞİĞİNDA YENİ ASSUR KRALLIĞI’NDA LİBASYON “Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 11/06/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından *TURNITIN* intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9 (DOKUZ) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

21/06/2019

Emrullah AŞAN

Adı Soyadı : Emrullah AŞAN

Öğrenci No :169208012

Anabilim Dalı : Arkeoloji

Programı :Tezli Yüksek Lisans

Statüs : Y. Lisans ☒ Doktora ☐

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Gulan AYAZ

21/06/2019

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

...../...../201.....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Enstitü Müdürü

